

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Uroš PINTERIČ

SOCIOEKONOMSKE RAZLIKE V SVETU IN ANTIGLOBALISTI

Diplomsko delo

Mengeš, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Uroš PINTERIČ

red. prof. dr. Bogomil Ferfila

SOCIOEKONOMSKE RAZLIKE V SVETU IN ANTIGLOBALISTI

Diplomsko delo

Mengeš, 2003

Kazalo

Uvod.....	2
1 Raziskovalni okvir naloge.....	2
1.1 Raziskovalna relevantnost teme.....	2
1.2 Cilji naloge.....	3
1.3 Hipoteze.....	4
1.4 Uporabljene metode.....	4
2 Razvoj in lastnosti novih družbenih gibanj.....	5
2.1 Nova družbena gibanja.....	5
2.2 Teoretski pristopi k razumevanju novih družbenih gibanj.....	8
2.2.1 <i>Teorije kolektivnega behaviorizma</i>	9
2.2.2 <i>Paradigma mobilizacije virov</i>	9
2.2.3 <i>Družbeni konstruktivizem</i>	10
2.2.4 <i>Teorija novih družbenih gibanj</i>	10
2.3 Razvoj novih družbenih gibanj.....	11
2.4 Nova družbena gibanja danes.....	14
2.5 Antiglobalisti, kot nova generacija novih družbenih gibanj.....	14
2.6 Globalni družbeni akter.....	19
3 Ekonomski razvoj sveta.....	20
3.1 Globalizacija.....	22
3.2 Razvoj posameznih tipov sveta.....	25
3.3 Primerjalni pregled.....	28
3.3.1 <i>Razvojna delitev sveta</i>	28
3.3.2 <i>Bogastvo držav (BDP)</i>	33
3.3.3 <i>Revščina ljudi (BDP na prebivalca)</i>	36
3.3.4 <i>Učinkovito zmanjšanje brezposlenosti</i>	40
3.3.5 <i>Pismenost in drugi svet</i>	43
3.4 Trenutna socioekonomska situacija v svetu	44
3.5 Vzroki nastanka antiglobalističnih gibanj.....	45
4 Zaključek.....	46
5 Literarura in viri.....	50

Uvod

V prvem delu naloge bomo opredelili nova družbena gibanja, njihov razvoj ter značilnosti v obdobju po drugi svetovni vojni do danes. Drugi del posvečamo socio-ekonomskemu razvoju posameznih držav, kot predstavnic prvega, drugega in tretjega sveta v istem časovnem obdobju. Hkrati pa poskušamo ugotoviti povezanost med socio-ekonomskim razvojem posameznih držav oz. treh svetov ter nastankom antiglobalističnih gibanj, kot moderne oblike novih družbenih gibanj.

1 Raziskovalni okvir naloge

1.1 Raziskovalna relevantnost teme

Težnja ljudi po medsebojnem povezovanju in sodelovanju je prisotna, lahko rečemo, od nekdaj. Z razvojem civilizacij ter dosežki na vseh področjih smo ljudje postali čedalje bolj soodvisni ter povezani na najrazličnejše načine. Tisočletja smo si ostajali enako oddaljeni, dokler se ni razvil parni stroj ter prva železnica. Ta tehnološko-transportni dosežek je omogočil premagovanje precejšnjih razdalj v bistveno krajšem času, kot so to prej počele konjske vprege. Kmalu je sledilo drugačno zbliževanje ljudi. Telegrafija in telefonija geografskih razdalj sicer nista zmanjšali, ampak premostili. Hitrost prenosa informacij je povečala občutek povezanosti. Temu so v čedalje krajših intervalih sledila vedno nova odkritja oz. izboljšave starih, ki so omogočala oženje neobljudenih področij ter vedno večjo povezanost med posamezniki, hkrati pa tudi soodvisnost.

Prej samozadostne narodne entitete kar naenkrat niso mogle več ignorirati druga druge in so bile prisiljene v medsebojno sodelovanje za uresničevanje lastnih interesov ter preživetja. Od nekdaj so bili ključ preživetja različni resursi (v začetku predvsem hrana in kovine, po industrijski revoluciji ter odkritju parnega stroja pa tudi rude ter vse bolj nafta). Po prvi svetovni vojni je prišlo do čedalje večjega razkoraka v razvoju ter blagostanju posameznih držav. Izkušnja druge svetovne vojne pa je pokazala na

nujnost sodelovanja med posameznimi državami ter ne boja za resurse. Pri tem ne smemo pozabiti, da se je v tem času v ozadju odvijala t. i. hladna vojna, ki je bila po eni strani permanentna latentna vojna med dvema pogledoma na svet, po drugi strani pa boj za nadzor nad ključnimi resursi ter posledično za prevlado v svetu.

Centralni antagonizem je bil zaznamovan z dvema obrobna procesoma, ki sta po razpadu socialističnega bloka ter posledičnem koncu hladne vojne postala ključna. Na eni strani združevanje Evrope, ki je kmalu ušlo izpod nadzora ZDA, na drugi pa čedalje večje relativno pomanjkanje v državah t. i. tretjega sveta.

Antagonizem med t. i. prvim in tretjim svetom je postajal čedalje večji in se še vedno stopnjuje. Glede na to, da je to nesorazmerje zasnovano na podlagi kapitalističnega načina produkcije ter ekonomskih kriterijih ter pogojih, ki povzročajo na eni strani bogatenje peščice svetovnega prebivalstva ter na drugi vedno večjo množico revnih, so se ljudje začeli temu na različne načine upirati. Najnovejši izraz tega upora predstavljajo antiglobalistična gibanja, ki nasprotujejo povezovanju velikega kapitala ter popolni prevladi interesov transnacionalnih ekonomskih korporacij ter z njimi povezanih političnih establishmentov ekonomsko najmočnejših držav.

1.2 Cilji naloge

V nalogi želimo osvetliti nekatere vidike (predvsem civilnodružbenega in ekonomskega) trenutno enega najbolj aktualnih svetovnih procesov. Pri tem bomo posebno pozornost posvetili razvoju antiglobalistov ter poskušali poiskati njihove korenine v novih družbenih gibanjih in jih naknadno opredeliti kot novo generacijo novih družbenih gibanj. V nadaljevanju pa želimo določiti nekatere vzroke za njihovo aktivacijo oziroma preveriti, ali so antiglobalisti dejansko odgovor samo na trenutno ekonomsko situacijo v svetu.

1.3 Hipoteze

V nalogi bomo poskusili preveriti naslednje hipoteze:

Antiglobaliste je mogoče, na podlagi njihovih lastnosti in specifik, definirati kot novo generacijo novih družbenih gibanj.

Antiglobalisti so odgovor civilne družbe na proces globalizacije, čedalje večji prepad med prvim in tretjim svetom ter nepravilno porazdeljenimi dobrinami.

1.4 Uporabljene metode

Celotna naloga temelji na analizi sekundarnih virov ter analizi v nadaljevanju opredeljenih socio-ekonomskih kazalnikov na izbranem vzorcu držav prevega, drugega in tretjega sveta.

V delu, posvečenem razvoju novih družbenih gibanj, bomo predstavili nekatere osnovne značilnosti le-teh ter s pomočjo primerjave med novimi družbenimi gibanji ter antiglobalističnimi gibanji poskusili ugotoviti, ali obstaja dovolj podobnosti med obema kategorijama, da je mogoče antiglobalistična gibanja označiti kot nova družbena gibanja, hkrati pa dovolj razlik, da je mogoče o njih govoriti kot o novi generaciji le-teh.

V drugem delu posvečamo pozornost trem kategorijam držav (t. i. prvi, drugi in tretji svet) ter njihovemu socio-ekonomskemu razvoju, ki bo opisan s pomočjo sledečih kazalnikov: BDP, BDP/prebivalca, rast BDP, nezaposlenost po ILO metodi in izobrazba (% pismenosti v državi). Na ta način je mogoče prikazati osnovne značilnosti ekonomskega ter socialnega razvoja posamezne države. Vsi navedeni kazalniki se uporabljajo tako v osnovnih socio-ekonomskih analizah oziroma so sestavni del t. i. »human development index« (HDI), ki se uporablja za merjenje socialne razvitosti v svetu. Za referenčno obdobje bomo vzeli obdobje od 1970 do 2000 z intervalom 5. let. V tem obdobju in v določenem intervalu bi se morale dovolj očitno pokazati razlike v

svetu, proti katerim protestirajo antiglobalistična gibanja. Vzorčne države prvega sveta bodo: ZDA, Japonska, Španija in Francija. Vzorec držav drugega sveta zajema Argentino, Slovenijo, Poljsko in Madžarsko. Tretji svet pa bodo predstavljale Senegal, Gana, Pakistan in Ekvador. Takšen izbor vzorčnih držav omogoča ne samo primerjavo med posameznimi kategorijami držav, ampak tudi primerjavo med državami znotraj posamezne kategorije. To omogoča preverjanje homogenosti posameznih kategorij držav.

Na koncu bomo združili lastnosti razvoja novih družbenih gibanj oz. antiglobalističnih gibanj ter jih preslikali v situacijo socio-ekonomskega razvoja sveta, na podlagi česar bo mogoče razbrati, ali je pojav antiglobalističnih gibanj v resnici povezan z morebitnim prelomom v povečevanju nesorazmerij v razvoju prvega in tretjega sveta.

2 Razvoj in lastnosti novih družbenih gibanj

2.1 Nova družbena gibanja

Idejno zasnovo novih družbenih gibanj¹ lahko umestimo v zgodovinski kontekst druge svetovne vojne ter njenih psiholoških učinkov. Iskanje ponovnega sožitja v okviru blokvske razdelitve takratnega sveta je pod pritiskom hitrega ekonomskega razvoja porajalo različne odgovore iz vrst civilne družbe. Hkrati pa lahko trdimo, da zametki družbenih gibanj segajo že v obdobje razsvetljenstva, ko se pojavljajo prve kolektivne akcije z močjo spreminjanja družbe (Buechler, 2000: 5).

Čeprav poimenovana s skupnim nazivom, so nova družbena gibanja pogosto imela kaj malo skupnega, saj so bila določena z različnimi prevladujočimi tematikami

¹ Offe (1987: 13) našteva vrsto oznak, ki so se za nova družbena gibanja pojavljale v družboslovni literaturi, sem sodijo tudi poimenovanja, kot so "nova protestna gibanja", "nova politka", "novi populizem", "neoromanticizem", "antipolitika", "neortodoksno politično vednje", "neurejena politika". "Alternativna gibanja" pa naj bi po mnenju Offeja (1987: 13) najustrezneje opisala bistvo novih družbenih gibanj.

(mirovništvo, ekologija, nova religioznost...) ter obremenjena z različnimi lastnostmi konkretnega družbeno-političnega okolja (Fink Hafner, 1992: 11 in Fink Hafner, 2001: 27-29). Vzpon in razcvet so nova družbena gibanja doživela v sedemdesetih in na prehodu v osemdeseta leta dvajsetega stoletja. Ta čas zaznamuje velik ekonomski napredek držav zahodnega bloka, ogrožen s takoimenovano "naftno krizo" na eni, ter velika revščina v večjem delu vzhodnega bloka na drugi strani. Istočasno pa se začnejo pojavljati večje težnje in možnosti za participacijo civilne družbe, pojavljati in pogosteje uporabljati se začnejo do tedaj neobičajne oblike političnih protestov, hkrati pa se v politiki pojavijo nova vprašanja, ki so bila do tedaj predvsem predmet morale ali ekonomije (Offe, 1987: 5). Fink Hafnerjeva (1992: 11-35) v tem kontekstu ločuje dva tipa novih družbenih gibanj, ki sovpadata s takratno blokovsko delitvijo ter imata diametralno nasprotno vlogo.

Vzhodnoevropski tip novih družbenih gibanj je predstavljal nekakšen motor razvoja in modernizacije v "zarjavelo" industrijskem bloku, ki se je, obremenjen z idejo o pomenu težke industrije, upiral pretirani modernizaciji. Nova družbena gibanja tega tipa so igrala vlogo nekakšnega katalizatorja modernizacije, predvsem družbene (Fink Hafner, 1992: 11-12).

Zahodnoevropski tip novih družbenih gibanj pa predstavlja "slabo vest" gospodarskemu razvoju za vsako ceno. Ta gibanja poskušajo upočasniti sam razvoj ter hkrati opozarjajo na obstoj nekaterih drugih tem, ki jih je veliki kapital potisnil na rob ali čez² (Fink Hafner, 1992: 11-12).

Osnovne značilnosti novih družbenih gibanj, ki jih opredeljujejo različni avtorji, poudarjajo predvsem dve lastnosti, vezanost na sfero civilne družbe ter njihovo fluidnost in neinstitucionaliziranost. Znotraj teh osnovnih značilnosti je mogoče izpeljati

² Eden najočitnejših primerov je pojav in opozarjanje okoljevarstvenikov na negativne učinke prehitre industrializacije. Med takšne negativne učinke sodijo tudi taljenje ledu na obeh polih, večanje ozonske luknje, izginjanje rastlinskih in živalskih vrst ter posledično porušeno ravnovesje tako v lokalnih, kot tudi v globalnem ekosistemu.

spekter lastnosti, na podlagi katerega je mogoče neko družbeno grupacijo bolj ali manj zanesljivo definirati kot novo družbeno gibanje.

Fink Hafnerjeva (1992: 24-31 in Fink Hafner, 2001: 23-30) od različnih avtorjev povzema naslednje lastnosti novih družbenih gibanj:

- samokreativnost in faktor oblikovanja družbe,
- nujnost kolektivne akcije s strani civilne družbe,
- utemeljenost na konfliktu,
- generiranje sprememb družbeno-političnega sistema (lahko tudi ohranjanje le-tega),
- neinstitucionaliziranost,
- množičnost,
- nestrukturiranost.

Pri tem pa opozarja na dve pojavnosti, ki se ciklično izmenjujeta. Latentna neaktivnost po tem principu še ne pomeni odsotnosti novih družbenih gibanj, ampak samo njihovo začasno mirovanje oziroma prikrit obstoj, ki se lahko ob naslednji družbeni prelomnici spremeni v manifestno akcijo, ki ustreza prej naštetim lastnostim novih družbenih gibanj.

Zakaj *nova* družbena gibanja? Katera so po tej logiki stara? Oznaka nova družbena gibanja se je v resnici prijel predvsem družbenih gibanj, ki so se pojavljala v času takoimenovane seksualne revolucije in naftne krize (mirovniki, okoljevarstveniki, borci za pravice istospolno usmerjenih...), njihovih metod in tehnik delovanja (Buechler, 2000: 9), ki jih predhodno niso uporabljali ter značilne (ne)organizacijske³ strukture⁴.

Offe (1987: 18) opredeli nova družbena gibanja oziroma t. i. novo paradigmo na sledeč način. Akterji so "družbeno ekonomske skupine, ki ne delujejo kot take, ampak v

³ Težko je trditi, da gre za organizacijsko strukturo, ker je bilo predhodno povedano, da je za nova družbena gibanja značilno ravno "kronično" pomanjkanje jasne hierarhične organizacijske strukture. Tako govor o strukturi novih družbenih gibanj predpostavlja predvsem značilno koncentrično zgradbo z majhnim aktivističnim jedrom, ki vodi in koordinira akcije ter je obdano s širokim podpornim članstvom ter simpatizerji (Fink Hafner, 1992: 28 in Fink Hafner, 2001: 24).

⁴ Glej tudi Offe, 1987: 16.

korist pripisanih kolektivitet”, ukvarjajo se s tematikami, kot so “ohranitev miru, okolja, človekovih pravic in neodtujenih oblik dela”. Vrednote, ki jim sledijo, so “ osebnostna avtonomija in identiteta kot nasprotje centralizirani kontroli itd.” Akcije novih družbenih gibanj deli na notranje, utemeljene na spontanosti ter nizki stopnji horizontalne in vertikalne diferenciacije, nasproti zunanjemu okolju pa uporabljajo protestno politiko, utemeljeno na zahtevah, formuliranih pretežno v negativnem smislu (Offe, 1987: 18).

Skozi nalogo pa bomo, poleg zgoraj opredeljenih lastnosti novih družbenih gibanj, uporabljali definicijo Tarrowa (1994: 3-4), ki družbena gibanja opredeli kot skupno pobudo skupine ljudi, ki jih veže občutek pripadnosti in solidarnosti, s skupnim ciljem v kontinuirani interakciji z elitami, nasprotniki in oblastjo.

Zgoraj opredeljeni definiciji je mogoče razumeti kot bolj teoretsko in bolj empirično verzijo iste zadeve. Na podlagi definicije Tarrowa je mogoče pripraviti debato o tem, kaj na primer je občutek solidarnosti, na drugi strani pa Fink Hafnerjeva (1992: 24-31 in Fink Hafner, 2001: 23-30) opredeli nova družbena gibanja podrobneje, naštete lastnosti novih družbenih gibanj v njeni definiciji lahko dejansko uporabimo kot konkretne kazalnike, na podlagi katerih lahko neko skupino ljudi imenujemo novo družbeno gibanje.

2.2 Teoretski pristopi k razumevanju družbenih gibanj

Nastanek in razvoj novih družbenih gibanj je mogoče pojasnjevati iz različnih zornih kotov. Glede na čas nastanka in nekatere druge značilnosti je mogoče ločiti med novejšimi ter starejšimi teorijami družbenih gibanj. Buechler (2000: 19-57) med starejše uvrsti tri teorije klasičnega kolektivnega behaviorizma: simbolni interakcionizem, strukturni funkcionalizem ter teorijo relativne deprivacije. Med sodobnejše teorije družbenih gibanj pa isti avtor umesti paradigmo mobilizacije virov, družbeni konstruktivizem in teorijo novih družbenih gibanj.

2.2.1 Teorije kolektivnega behaviorizma

Simbolni interakcionizem temelji na spontani medsebojni komunikaciji posameznih udeleženi, ki se na podlagi stopnje medsebojne organiziranosti ter formiranosti oblikujejo v več možnih kategorij. Najvišjo stopnjo medsebojne koordinacije doseže družbeno gibanje, ki ima hkrati tudi najbolj jasno definiran svoj cilj. Za to obliko behaviorizma so značilna neformalnost odnosov, pomen komunikacije ter definiranje pomena simbolov skozi interakcijo (Buechler, 2000: 20-25).

Strukturni funkcionalizem je utemeljen na metafori organizma, ki je medsebojno usklajen ter kjer vsak posamezen del doprinaša k preživetju sistema kot celote. Strukturni funkcionalisti razumejo družbena gibanja kot spontane, kratkotrajne in deviantne oblike skupinskega obačanja, ki ovirajo normalno delovanje sistema (Buechler, 2000: 25-28). V tem primeru pomeni, če se vrnemo k metafori organizma, da nova družbena gibanja predstavljajo bacil oziroma tujek, ki ga je potrebno odstraniti.

Teorija relativne deprivacije poudarja pomen t. i. referenčnih skupin, s katerimi posamezniki primerjajo svoj status v družbi ter ga poizkušajo vsaj relativno izboljšati (Merton, 1996: 42-43). Posebna lastnost te teorije je v ideji, da se nikoli ne organizirajo najbolj deprivirane skupine, ker so preveč obremenjene z zagotavljanjem lastne eksistence. Namesto njih se kot nosilec težnje po spremembi oziroma izboljšanju situacije vedno pojavljajo skupine ljudi, ki imajo zagotovljeno osnovno eksistenco (Buechler, 2000: 28-30).

2.2.2 Paradigma mobilizacije virov

Paradigma mobilizacije virov za razliko od klasičnega kolektivnega behaviorizma predpostavlja družbena gibanja kot normalen, pogosto institucionaliziran pojav. So eden izmed akterjev, ki si v okviru sistema prizadevajo za uveljavitev lastnih interesov ter za zagotavljanje zadostnih virov za uveljavitev le-teh. Vendar pa se v tem okviru pojavi nov problem, kadar si družbena gibanja prizadevajo za doseg nečesa, kar

predstavlja javno dobro, ki ga zaradi narave obstoja ni mogoče odtegniti tistim, ki niso sodelovali v procesu pridobivanja tega javnega dobra⁵. Pojav nove situacije ter novih težav v svetu je zahteval alternativo kolektivnemu behaviorizmu in paradigma mobilizacije virov je to nalogo precej dobro opravljala do druge polovice osemdesetih let dvajsetega stoletja, ko se pojavita družbeni konstruktivizem in teorija novih družbenih gibanj (Buechler, 2000: 34-40).

2.2.3 Družbeni konstruktivizem

Družbeni konstruktivizem išče alternativo paradigmi mobilizacije virov, kot nekemu razmeroma racionalističnemu pristopu ter se vrača k simbolnemu interakcionizmu (Buechler, 2000: 40). Podobno kot pri simbolnem interakcionizmu je tudi v tem primeru realnost konstrukt, ki nastane skozi funkcioniranje družbe in ni strukturno pogojena. Družbeni konstruktivizem na ravni posameznih manjših družbenih entitet je vezan na pomen družbenega okvira, znotraj katerega skupina ljudi določi nekemu fenomenu pomen ter njegov vpliv na njihovo situacijo neodvisno od vpliva okolice (Buechler, 2000: 41).

V kontekstu novih družbenih gibanj bi takšno konstruiranje družbene realnosti pomenilo, da se skupina posameznikov v svojem okolju opredeli do nekega pojava (navadno gre za lokalne zadeve) ter njegovega pomena za njih ter v skladu s to percepcijo zavzame stališče ter izvede morebitno akcijo⁶. V nacionalnem družbenem kontekstu pa je mogoče pričakovati, da se bo družba na enak način opredelila do pojava antiglobalističnih gibanj ter skladno s to opredelitvijo reagirala.

2.2.4 Teorija novih družbenih gibanj

Gibanja so navadno pogosto vezana na ljudske zahteve po spremembi situacije. Sintagma "nova družbena gibanja" pa navaja k misli, da so morala obstajati tudi "stara"

⁵ Ta problem je ponavadi poznan kot "free-rider dilemma".

⁶ Akcija je tukaj mišljena, kot vsako zavestno ravnanje ali reakcija na določeno situacijo.

družbena gibanja. Buechler (2000: 45-46) pri tem opozarja na delavsko gibanje ter njegove zahteve po spremembi sveta. V tem kontekstu razume nova družbena gibanja, kot nova zaradi manjše časovne odmaknjenosti od sedanosti, po drugi strani pa zaradi novih tem⁷, ki so jih ta gibanja odpirala v drugi polovici dvajsetega stoletja.

Enako nove so tudi družbena baza⁸ teh gibanj, način njihovega organiziranja, spremenjen odnos do politike ter nov pristop k oblikam družbenih akcij (Buechler, 2000: 46-48; Fink Hafner, 1992: 11-31).

2.3 Razvoj novih družbenih gibanj

Gibanjsko kulturo lahko zasledimo že zelo zgodaj. Upoštevajoč zgoraj navedene elemente novih družbenih gibanj v obeh uporabljenih definicijah, lahko rečemo, da so tudi v starem in srednjem veku obstajale grupacije, podobne novim družbenim gibanjem. Vendar Torrow (1994: 5-6) opozarja na pomembno razliko med tem, kar dejansko pojmuje pod novimi družbenimi gibanji in, kar so bila "gibanja" pred tem. Vse oblike stavk, protestov itd. Torrow (1994: 6) pojmuje kot odpor in ne gibanje. Gibanje torej ni zgolj upor trenutni situaciji, ampak je zanj značilen kontinuiran odnos z drugimi akterji. Po drugi strani pa gibanje navadno zasleduje tudi nekoliko širše ideje in ne zgolj lastnega partikularnega interesa, kot je naprimer izboljšanje trenutne lastne situacije.

Prve praktične in teoretične korake razvoja družbenih gibanj bi lahko postavili v čas Marxovega teoretiziranja o vlogi proletariata ter pomladi narodov. Prvi tip gibanj bi lahko poimenovali družbeno-ekonomska gibanja, drugi tip pa družbeno-politična gibanja. Za oba tipa gibanj je značilna sorazmerno kontinuirana komunikacija z aktualno oblastjo o izboljšanju družbeno-ekonomskega oziroma družbeno-političnega statusa. Obe gibanji naj bi izhajali iz družbe ter poskušata uveljaviti nek širši družbeni

⁷ Sem sodijo predvsem varstvo okolja, mirovništvo, razmerje do vseh vrst »drugih« in »drugačnih« ljudi (Fink Hafner, 1992: 12).

interes (izboljšanje pogojev celotnega delavskega razreda oziroma priznanje avtonomije/suverenosti vsem pripadnikom določenega naroda). Dober zgled zgodnjega gibanjskega delovanja je gibanje za zedinjeno Slovenijo v sredini devetnajstega stoletja⁹.

Konec devetnajstega stoletja pa se aktivno pojavi tudi drug tip gibanja - delavsko gibanje. Deloma je odgovor in nasprotovanje liberalnemu kapitalizmu¹⁰ in imperializmu tistega časa, deloma pa je šlo za prevajanje Marxove teorije o brezrazredni družbi proletariata v prakso. Val delavskih gibanj od ZDA (Chichago 1888) do oktobrske revolucije 1918 v Rusiji predstavlja "stara" družbena gibanja (Buechler, 2000: 46). Delavska gibanja po tem obdobju ponekod klonejo pod težo ekonomske krize v tridesetih letih dvajsetega stoletja, ponekod pa, bolj kot gibanje, predstavljajo bolj ali manj neuspešne socialistične revolucije in jih je po nekaterih karakteristikah mogoče označiti za gibanja, po drugi plati pa, zaradi razmeroma kratkega obstoja in prešibke družbene baze, ne morejo biti pojmovana kot družbena gibanja.

Povezovanje situacije med obema vojnoma, predvsem po letu 1929, z intenziteto oblikovanja civilnodružbene akcije napeljuje na Buechlerjevo idejo, da lahko samo sloji relativno deprivilegiranih, katerim pa je zagotovljena osnovna eksistenca, izvedejo učinkovito gibanjsko akcijo, ne pa tudi najbolj deprivilegirani sloji, ki morajo poskrbeti za lastno preživetje (glej poglavje 2.2.1). Posebno vlogo v tem času prevzemajo ekstremistična, nacistična in stalinistična gibanja, ki naj bi po mnenju teoretikov bila posledica različnih pogledov na tedanjo družbo (Tarrow, 1994: 82).

Po drugi svetovni vojni sledi obdobje obnove ter gospodarskega razvoja v svetu in krajšega obdobja mirovanja civilnodružbene pobude. V šestdesetih letih pa sledi nov val gibanjske kulture ter sočasen razvoj teorije novih družbenih gibanj (Tarrow, 1994:

⁸ Govor o pomenu razredov in razredne strukture gibanj postaja po mnenju nekaterih teoretikov sekundarnega pomena. V veljavo stopajo nove osnove oblikovanja družbenih grupacij, kot so spol, narodnost, spolna usmerjenost itd (Dalton et al., 1990 v Buechler 2000: 46).

⁹ O pomenu gibanj v obdobju pomladi narodov in marčne revolucije 1848 glej tudi Tarrow (1994: 31-77).

¹⁰ V prvi vrsti je šlo za upor proti težkim delovnim pogojem, ki jih je narekovala liberalno-kapitalistična naravnost, sekundarno pa je bil to tudi upor proti takratnemu družbenemu redu.

82). Poleg pojava novih tem, na katere so opozarjala nova družbena gibanja,¹¹ pride do sprememb njihove strukture v razmerju do "starih" družbenih gibanj. Namesto nižjega, delavskega razreda, nastopijo v veliki meri predstavniki srednjega razreda, intelektualci in študentje (Tarrow, 1994: 83 in Fink Hafner, 2001: 28).

Teme, ki jih izpostavljajo nova družbena gibanja, so povezane s takrat aktualno situacijo. Nasprotovanje nenadzorovanemu razvoju industrije brez upoštevanja vpliva na okolje, politična neenakost (volilna pravica črncev in žensk), zavzemanje za mirno rešitev hladne vojne¹² ter zmanjšanje predvsem jedrske oborožitve (glej tudi Nešović, Prunk, 1993: 149-232). Teme, ki so jih odpirala nova družbena gibanja, so s svojo naravo izstopile iz do tedaj prevladujoče delitve področij na zasebno in javno ter oblikovale neko polje vmesnega, kar je bilo tako problem vsakega posameznika, kot tudi družbe kot celote (Offe, 1987: 13).

Poudariti je potrebno, da imajo gibanja v opisanem obdobju po drugi svetovni vojni navadno tudi regionalne specifikke. Tarrow (1994) v tem smislu razločuje razvoj novih družbenih gibanj v Evropi in Ameriki ter jih veže na družbeno-ekonomsko situacijo in tradicijo. Pri tem je na eni strani individualiziran ameriški system, na drugi pa bistveno bolj strukturno raznolika Evropa.

Poseben evolutivni tip novih družbenih gibanj predstavljajo gibanjske stranke (šolski primer so nemški zeleni), ki poskušajo po eni strani ostajati gibanje, hkrati pa pristajajo na pogoje, ki veljajo za politične stranke (naprimer boj za oblast na volitvah) (Fink Hafner, 2001: 29-31).

¹¹ Od tukaj naprej se uporaba pojma nova družbena gibanja pokriva z vsemi kriteriji, ki so bili v besedilu navedeni predhodno.

¹² V šestdesetih letih so bile predvsem ZDA vpletene v vrsto bolj ali manj neposrednih vojaških konfliktov po vsem svetu: Vietnam, Bližnji vzhod, kubanska kriza itd. (Benko, 1997: 279-315).

2.4 Nova družbena gibanja danes

Danes je od zgoraj omenjenih gibanj ostalo bore malo oziroma so jih preglasile nove oblike politične participacije državljanov. Morda je vredno omeniti edino Greenpeace, kot ekološko gibanje, ki pa je s časom preraslo v preveč organizirano obliko, da bi ga lahko še vedno brezpogojno uvrstili med nova družbena gibanja. Na mnogih področjih, kot so feminizem, človekove pravice itd. se je položaj izboljšal in s tem vsaj deloma odvzel tovrstnim gibanjem idejno legitimnost. V tem sklopu gibanj so jih v veliki meri preglasile predvsem t. i. "gey parade" oziroma festivali homoseksualcev.

Sklepati je mogoče, da je danes učinkoviteje od gibanjskega načina organiziranja in uveljavljanja interesov organizirano predstavljanje interesov pri kompetentnih institucijah. Izrazit primer tega je lahko prisotnost in željenost lobiranja pri evropskih institucijah s strani različnih tako ekonomskih, kot neekonomskih organiziranih interesov oziroma interesnih skupin (Brinar, 1995: 247-262). Slednjih zaradi različnih metod delovanja in višje stopnje organiziranosti ni dopustno enačiti z družbenimi gibanji. Hkrati pa že Offe (1987: 17) poudarja, da se tudi v preteklosti nova družbena gibanja niso bila sposobna in pripravljena pogajati z institucionalizirano politiko, kar je zbuvalo dodaten odpor pri predstavnikih slednje.

2.5 Antiglobalisti kot nova generacija novih družbenih gibanj

Razpad blokvske strukture konec osemdestih let dvajsetega stoletja je povzročil občutne spremembe na vseh področjih. Najočitnejše spremembe so se pojavile predvsem na ekonomskem področju. Iz različnih razlogov se je pojavila ekonomska kriza v precejšnjem delu sveta¹³. Predhodna blokvska delitev gospodarstev je razpadla in zahodnemu kapitalu se je, v večji ali manjši meri, odprla tudi večina vzhodnih, socialističnih držav.

¹³ Kriza japonskega gospodarstva – glej Ferfila, 2000: 326 – 338 ; Tranzicijska kriza Srednje in Vzhodnoevropskih držav – glej Phillips, Ferfila, 2002: 86.

Hkrati je prišlo do t. i. internetne revolucije, ki je omogočila povsem nove razsežnosti povezovanja sveta. Novi komunikacijski prijemi so omogočili razmeroma poceni komunikacijo na velike razdalje, kar je ob odsotnosti učinkovitega nadzora na tem področju omogočilo nezadržno širitev različnih informacij in idej (več o vlogi interneta, predvsem v ZDA, glej Ferfila, 2002: 363-421).

To je potegnilo za seboj vrsto družbenih sprememb, med katerimi so nedvomno najpomembnejše tiste, ki so vezane na možnosti povezovanja ljudi. Sem sodi predvsem odprava geografskih ovir ter (morebitnega) nadzora pretoka idej ob bistveno večjih možnostih za koordinacijo med skupinami na različnih lokacijah, tako v lokalnem kot tudi svetovnem okolju. V okviru razmišljanja o posledicah tehničnih in tehnoloških inovacij nikakor ne smemo zaobiti fenomena prostorsko-časovne kompresije, ki omogoča večjo mobilnost tako informacij, kot tudi ljudi in blaga, po drugi strani pa omogoča dolgoročneje planiranje zaradi relativnega krčenja časa (Jessop v Pikalo, 2003: 105).

V situaciji gospodarske krize in razvoja informacijske tehnologije so se pojavile nove oblike civilnodružbene participacije, ki se jih je, verjetno v veliki meri po zaslugi medijev, v javnosti prijel naziv "antiglobalisti".

Na svoj obstoj so opozorili z velikimi demonstracijami decembra 1999 v Seattlu ob srečanju Svetovne trgovinske organizacije (WTO). V grobem so bile njihove zahteve uperjenje k zmanjšanju tveganja nezaposlenosti zaradi konkurenčnosti, posledičnemu nižanju plač nekvalificiranih delavcev, proti degradaciji okolja in kulturnemu imperializmu ZDA. V ozadju pa je bil strah ljudi pred čedalje večjim ekonomskim povezovanjem sveta, ki omogoča podjetjem maksimizacijo profita ter manjša socialno varnost zaposlenih, predvsem v razvitem svetu¹⁴. Za masko boja proti izkoriščanju nekvalificiranih delavcev tretjega sveta se skriva strah za varnostjo lastne zaposlitve v državah prvega sveta. Z nekoliko ironije je mogoče ugotoviti, da protesti proti

globalizaciji v razvijajočem se svetu niso nič novega, neobičajnega in motečega, ampak da je nov pojav antiglobalističnih protestnikov v državah razvitega sveta in da je potemtakem resnično nekaj narobe (Stiglitz, 2002: 3).

Po tem, ko se je presenečenje iz Seattla nekoliko pozabilo in so antiglobalisti ponovno prešli v fazo latentnega delovanja oziroma občasnih manjših akcij, je njihovo delovanje ponovno doživelo vzpon julija 2001 v Genovi. Protest v Seattlu je bil pomemben, ker je bil prvi te vrste, protest v Genovi pa, ker je bil večji in istočasno tudi krvav. Različne skupine antiglobalistov, ki so korenine pognale v Seattlu, so močnejše in bolje organizirane prišle v Genovo, ki pa je bila na dogodek drugače pripravljena. Množica različnih skupin, v katero so bili po nekaterih izjavah pomešani tudi saboterji¹⁵, ki naj bi izzvali spopad s policijo, je po uspehu v Seattlu postala bolj samozavestna in je temu primerno tudi nastopila¹⁶. S tem, ko so jih na dobro zavarovanih ulicah Genove pričakali policijski kordoni, je bilo po njihovem mnenju izražanje, od vladajočih stališč odstopajočega, mnenja kriminalizirano. To vzdušje pa se je po 11. septembru 2001 še stopnjevalo¹⁷.

Dejansko pa lahko antiglobalisti dodatno legitimacijo svojega delovanja črpajo ravno iz obravnave, ki so jo bili deležni v Genovi. Žrtve na strani civilne družbe, izginotje pacifizma iz besednjaka velikih sil ter kriminalizacija resnejšega nasprotovanja vladajočim svetovnim usmeritvam so vsekakor faktorji, ki ob ustrezni propagandi večajo podporo antiglobalistom. Istočasno pa je potrebno opozoriti na idejo Offeja (1987: 26), ki se je sicer nanašala na nova družbena gibanja v sedemdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja, da ni nujno potrebno, da si ta gibanja dejansko prizadevajo za reševanje problemov, ampak da jim gre mogoče bolj za "intrizične vrednote akcije", kot so ekspresivnost, agresija in militantnost.

¹⁴ Labor, Jobs and Income dostopno prek www.gti.edu/antiglobjob.htm (16. 3. 2003).

¹⁵ Glej opombo 14.

¹⁶ Pri tem je vredno omeniti incidente v Sloveniji nekaj dni pred tem na srečanju Busha in Putina.

¹⁷ <http://www.rifondazione.it/v/docgb/mag22-42.pdf> (13. 3. 2003).

Po Genovi so se ves čas vrstila antiglobalistična zborovanja, ki pa so načeloma potekala nekoliko mirneje (vsaj brez človeških žrtev), bolj koordinirano in so vedno znova zbujala vsesplošni strah, tako državnega aparata (kar se odraža v enormno povečanih varnostnih ukrepih ob vsakem dogodku, ki bi bil potencialna tarča zbiranja antiglobalistov), kot tudi prebivalstva (Hočevar 2002: 1; Mašanovič, 2002: 3) .

Idejno so antiglobalisti odgovor na družbeno-ekonomske in politične spremembe tako v posameznih državah, kot tudi v svetu kot celoti. Logika neoliberalizma, ki v svetu prevladuje zadnja desetletja in posameznika podreja logiki trga, zavrača vrednote demokracije kot nepotrebne, ekonomsko neprofitabilne ter posledično neželjene¹⁸.

V tem okviru se pojavi "nov človek" *Homo Oeconomicus*, ki je absolutno individualiziran, neodvisen od vsakršnih vplivov okolja, razen ekonomskih (Vergopoulos, 2003). Demokratično načelo enakosti posameznikov po principu "en človek – en glas" je nevarno za peščico bogatašev, ki obvladujejo svetovni kapital. Dejansko upoštevanje omenjenega načela bi namreč pripeljalo do transferja denarnega toka v gosto poseljene države drugega in tretjega sveta ter posledično zmanjšanje razlik v svetu v škodo kapitalističnih velesil (Vergopoulos, 2003). V tem smislu antiglobalistična gibanja zahtevajo ravno ponovno odkritje tega demokratičnega načela, ki naj bi pravičnejše prerazdelilo denar po svetu, hkrati pa izpostavljajo neodtujljivost demokratičnih načel in človekovih pravic¹⁹, ki jih neoliberalizem pod oznako preživetosti poskuša potisniti na smetišče zgodovine (Vergopoulos, 2003).

V začetku leta 2003 se je delovanje civilnodružbenih skupin preusmerilo predvsem proti ameriškemu napadu na Irak. V medijih pa je besedo antiglobalisti ponovno nadomestila beseda mirovniki, ki se je pojavila že v prvem valu novih družbenih gibanj.

¹⁸ V nadaljevanju razumemo neoliberalizem kot vrednotni in akcijski načrt, ki zagovarja privatizacijo produkcijskih sredstev, liberalizacijo trgov, makroekonomsko stabilnost, redukcijo vloge države v smislu manjšanja regulative, ki zgolj blaži disfunkcije trga ter redukcijo njene socialne vloge (Bugarič, 1996: 80-82).

¹⁹ Zavedanje neodtujljivosti in univerzalnosti človekovih pravic lahko potrdimo na podlagi dogodkov ob invaziji ZDA in zaveznic na Irak, ko se po celem svetu (ZDA, Velika Britanija, Slovenija, Avstralija, Španija...) vrstijo množične demonstracije nasprotovanja invaziji sami, kot tudi vojni, kot taki.

Čeprav gre v obeh primerih za isto jedro skupine, je v primeru “novega” mirovništva in “antiamerikanizma” zaznan pojav večje stopnje poenotenja med ljudmi²⁰. Dvojno pojmovanje teh civilnodružbenih skupin pa navaja na misel, da med skupinama obstaja tudi neka vsebinska razlika. Glede na to je smiselno trditi, da antiglobalisti predstavljajo željo po večji (predvsem socialni) pravičnosti v svetu, medtem ko novi mirovniki poudarjajo pomen svetovnega miru in nepravičnost kakršnekoli vojne. Obe skupini pa imata skupno točko v nasprotovanju ameriškemu neoliberalizmu, individualizmu in samovolji v svetu²¹.

Zagovorniki sedanjih ekonomskih procesov sicer priznavajo, da imajo antiglobalisti glede nekaterih podrobnosti prav, v grobem jim pa nasprotujejo. Pravilnost sedanjih procesov utemeljujejo s tem, da so gospodarsko odprte države vseh treh svetov napredovale v razvoju, da je občutek ogroženosti povezan z neizobraženostjo²², da je večina posledičnih nezaposlenosti le začasna oziroma brez dolgoročnih posledic za posameznika itd (Graham, 2001). Pri tem, neupoštevaje lokalne kulturne navade, neoliberalisti zagovarjajo idejo, da je vsakršen napredek boljši, kot obstoječe stanje v tretjem svetu. V tem kontekstu antiglobalistom očitajo, da želijo s svojim nasprotovanjem sodobnim ekonomskim procesom izničiti ta napredek (v smislu industrializacije tretjega sveta z željo po izkoriščanju cenene delovne sile)²³. Sočasno pa Sen (v Vergopoulos, 2003) ekonomski razvoj, ki ni v službi človekove potrebe po svobodi in demokraciji, razglaša za negativen in posledično neželjen.

V tem kontekstu je mogoče trditi, da se v primeru protestnikov proti globalizaciji uporablja napačen izraz. Guidry, Kennedy in Zald, (v Andretta, Mosca, 2001) izpostavljajo, da ta gibanja niso antiglobalistična, kot se jih je prijel vzdevek, ampak v bistvu gibanja za drugačno globalizacijo, ki bi vse pozitivne posledice povezovanja sveta naredila dostopne oziroma oprijemljive tudi za širše množice, tako v razvitem, kot tudi nerazvitem svetu. Dejansko antiglobalisti delujejo na globalnem principu in z

²⁰ Antiglobaliste je mogoče identificirati predvsem kot študente in mlajšo generacijo, medtem ko je med novimi mirovniki opaziti tudi večje število ljudi starejše in srednje generacije.

²¹ Dokaz slednjega je napad na Irak brez odobritve Varnostnega Sveta OZN.

²² Nelogično, glede na to, da je v antiglobalističnih protestih sodelovalo veliko mladih in tudi študentov.

medsebojnim povezovanjem oblikujejo globalno civilno družbo, ki pri svojem delovanju uporablja najnovejše tehnološke dosežke (internet). Gre torej za globalni odgovor na globalno situacijo.

2.6 Globalni družbeni akter

Na podlagi do sedaj povedanega lahko trdimo, da antiglobalisti po načinu organiziranja, notranji strukturi in nekaterih drugih lastnostih predstavljajo nadaljevanje novih družbenih gibanj oziroma jih je mogoče razumeti kot neko modificirano pojavno obliko novih družbenih gibanj. Sočasno pa je potrebno opozoriti na nekatere razlike, ki predpostavljajo antiglobaliste kot neko novo obliko družbenih gibanj, ki jo od predhodnjih oblik ločuje.

Med razlikami je potrebno na prvem mestu opozoriti na njihov družbeni kontekst v povezavi z razvojem (informacijske) tehnologije in spremenjeno oziroma zmanjšano vlogo nacionalne države. Čeprav so že gibanja v prejšnjem obdobju naslavljala svetovne probleme, so to v večini primerov storila v okviru nacionalnih držav in zgolj ob usklajenosti akcij na širši ravni. Antiglobalisti pa precejšen del svojih usklajevanj izvajajo po svetovnem spletu, ki je pojmovan kot dejavnik globalizacije (predvsem informacijske), hkrati pa lahko organizirajo mednarodno akcijo na kraju dogodka brez vezanosti na ozemlje nacionalne države. Njihovi protesti so mednarodni in se dogajajo na samem kraju dogajanja oziroma posledic, ki jim nasprotujejo. V tem smislu je mogoče govoriti, da so antiglobalisti, kljub nekaterim podobnostim, tako organizacijskim kot idejnim, nova generacija novih družbenih gibanj, ki jo je mogoče razumeti kot nadaljevanje iste gibanjske tradicije, vendar v modificirani obliki.

²³ Primer Bangladeša in tekstilne industrije glej Graham, 2001.

3 Ekonomski razvoj sveta

Znotraj konteksta posameznega zgodovinskega obdobja lahko govorimo o ekonomskem razvoju že v obdobju, ko so naši predniki v kameni dobi za medvedovo kožo dobili določeno število školjčnih ogrlic. S časom je blagovnomenjalna razmerja zamenjal denarno blagovni sistem. Družbe so izdelovale in trgovale z vedno novimi izdelki²⁴, širile svoja trgovska območja ter kolonializirale vedno nova območja, na katerih so pridobivale potrebne surovine in kamor so izvažale del svojih blagovnih presežkov.

V tem kontekstu je potrebno pripisati poseben pomen prvi in drugi industrijski revoluciji, ki sta na eni strani omogočili proizvodni tip produkcije, hkrati pa razvoj prevoznih sredstev, vezanih na iznajdbo parnega stroja (vlak, parnik), s čimer se je močno pospešilo trgovanje na večje razdalje. Spremljajoči pojav imperializma ter velike razlike med prvim in tretjim svetom²⁵ narekujejo po eni strani razmerje moči v svetu (Benko, 1997: 105-124), hkrati pa sovpadajo s pojavom delavskega gibanja, kot »starega« družbenega gibanja.

Na podlagi povedanega lahko umestimo prve obrise globalizacije že v konec devetnajstega stoletja, čeprav je to še vedno bolje imenovati mednarodna trgovina, ker je kapital v veliki meri še vedno nacionalno omejen oziroma vezan na področje posameznega imperija (mišljen je predvsem britanski Commonwealth). V naslednjih desetletjih se je večal gospodarski razvoj, ki sta ga prekinili dve svetovni vojni, ter do kopičenja kapitala v rokah posameznih monopolistov (predvsem na področjih, kjer je bil potreben visok začetni vložek kapitala). Takoj po drugi svetovni vojni je sledila obnova in razvoj državnih sistemov. Ponekod je bila ta obnova tako drastična, da je mogoče o tem govoriti kot o vzpostavitvi neke države popolnoma na novo. Eden izmed najbolj očitnih primerov je Japonska, ki je po ameriškem jedrskem napadu in okupaciji ozemlja

²⁴ Pojem proizvod je smiselno uporabiti za čas od pojava masovne produkcije.

²⁵ Ne glede na spremembe političnega zemljevida se pojmovanje prvega, drugega in tretjega sveta ne razlikuje bistveno od današnjega pojmovanja. Prvi svet v drugi polovici devetnajstega stoletja predstavlja Evropa in Severna Amerika, tretji svet pa je oznaka za Afriko in dele Azije.

bila prisiljena sprejeti v Ameriki pripravljeno povojno ustavo (ki je »ukinila« japonsko vojsko, za zunanjo varnost je skrbela ameriška vojska, nameščena na otočju²⁶) ter zahodni vrednotni sistem, ki je bil v veliki meri nekompatibilen s tradicionalno japonsko družbeno ureditvijo²⁷ (Ferfila, 2000: 286).

Ameriškemu ekonomsko-imperialističnemu primežu se je bistveno hitreje in učinkovito izvila v sistem Evropskih skupnosti povezana Evropa, ki je poskušala svoj razvoj zagotoviti v čim manjši odvisnosti od ameriške podpore²⁸.

Ekonomskega razvoja po drugi svetovni vojni nikakor ne smemo izvzeti iz konteksta blokovske strukture in hladne vojne, ki je v veliki meri narekovala delovanje posameznih držav. V veliki meri je šlo za pogojevanje nujno potrebnih finančnih pomoči s strani ZDA državam drugega in tretjega sveta z odsotnostjo komunističnega oziroma socialističnega sistema. Istočasno pa je enostransko financiranje s strani Mednarodnega monetarnega sklada (IMF) in Svetovne banke (WB) postavljalo posojiljemalce v odvisnost od prvega sveta oziroma ZDA, ki so najvplivnejši partner v obeh institucijah²⁹.

²⁶ O tem glej Grizod in Ferfila, 2000: 407-419 in Ferfila v Ferfila in Kovač, 2000: 286-288.

²⁷ Američani so poskušali tradicionalno povezani in soodvisni japonski družbi vsiliti model zahodnega individualizma.

²⁸ Pri tem ne smemo prezreti pomoči, ki so jo ZDA namenile za obnovo povojne Evrope, predvsem v okviru Marshallovega načrta (glej Benko, 1997: 287-292).

²⁹ V WB (Svetovna banka za obnovo in razvoj) imajo ZDA 16,45 % glasov, Japonska, kot druga najmočnejša država, pa 7,89 % glasov, ostale države pa imajo manj kot 5 % glasov, če pa dodamo še Nemčijo, Francijo, Veliko Britanijo, Kanado, Belgijo in Nizozemsko, pa to skupaj znaša že 50,65 % vseh glasov (IBRD Executive Director Voting Status, WB, dostopno prek <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20046155~menuPK:34610~pagePK:43912~piPK:44037,00.html> (14. 3. 2003)).

V IMF je situacija na moč identična oziroma z vidika odločanja še bolj zastrašujoča. Za opravljanje dnevnega dela je zadolžen Izvršilni odbor IMF, ki ga sestavlja 24 izvršilnih direktorjev, od katerih je 8 predstavnikov posameznih držav, ostalih 16 pa predstavlja posamezne skupine držav. Od osmih državnih predstavnikov imajo ZDA 17,10 % glasov, Japonska 6,14 %, Nemčija 6 %, Francija 4,95 % Velika Britanija 4,95 %, Kitajska 2,94 %, Ruska federacija 2,75 % in Savdska Arabija 3,23 %, kar skupno znaša 47,96 % vseh glasov, če pa dodamo še najvišje rangirano skupino držav, ki prispeva 5,14 % glasov pa to pomeni 53,1 % glasov, ki določa ravnanje dnevnega ravnanja IMF (IMF Executive Directors and Voting Power, dostopno prek <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.htm> (14.3.2003)). To pomeni, da 18 držav (8 posameznih + najmočnejša skupina 10 držav) odloča o usodi ostalih 166. članic IMF-a.

Razvitost sveta bo v nadaljevanju merjena z nekaterimi klasičnimi makroekonomskimi kazalniki, kot so BDP, BDP/preb., rast BDP-a, nezaposlenost. Pismenost sicer ne sodi v sklop makroekonomskih kazalnikov, vendar je z njimi vsaj teoretično povezana, v smislu, da je pismenost osnova uspešne participacije na trgu dela. Za razliko od Smithove paradigme o nevidni roki trga in nevmešavanju države, je Keynes zagovarjal posredovanje države na trgu z namenom večanja outputa gospodarstva, manjšanja nezaposlenosti, stabilizacijo ravni cen in doseganja ugodne mednarodne menjave (Lah, 2000: 141). Zgoraj navedeni uporabljeni kazalniki imajo nekatere omejitve³⁰, ki se jih sicer zavedamo, upoštevani niso nekateri kazalniki kakovosti življenja itd. Vendar je tudi na podlagi zajetih podatkov mogoče sklepati o osnovnih trendih razvitosti posameznih držav oziroma skupin držav.

3.1 Globalizacija³¹

Globalizacija je še eden izmed tistih pojmov, ki se v današnjem svetu redno uporabljajo, ne da bi kdo vedel, kaj natančno predstavljajo. Pikalo (2003: 10) uporabo tega pojma označi za mantra sodobnega sveta. Izhajajoč iz prevoda angleške besede »global«, ki pomeni globalen, splošen, vseobsegajoč, lahko izpeljemo, da analogno globalizacija pomeni posplošenje, zaobjetje celotnega sveta. Pri tem je potrebno opozoriti, da, glede na naravo besed »globalen« in »globalizacija«, gre za opis lastnosti nečesa in v primeru »globalizacije« dodajanje te lastnosti (globalnosti). Vendar nam takšna »besedna igra« ne pove nič o tem, kaj naj bi globalizacija bila.

Za boljše pojasnjevanje pomena pojma »globalizacija« je potrebno izbrati daljšo pot, ki posega v sam razvoj držav in njihovih medsebojnih odnosov. V obdobju pred industrijsko revolucijo, ko tudi države večinoma še niso bile nacionalne države, kot so značilne v dvajsetem stoletju, je bila značilna sorazmerna ekonomska samozadostnost posameznih političnih sistemov oziroma imperijev. Večina potrebnih in luksuznih

³⁰ BDP ne upošteva sive ekonomije, naturalne proizvodnje in že akumuliranega bogastva države BDP/preb. je samo izračunana povprečna vrednost, ki ne pove nič o dejanski porazdelitvi le tega med posameznimi skupinami ljudi v državi. (Lah, 2000: 144-147).

izdelkov je bila v približno zadostni količini pridelana na območju posamezne države ter njenih kolonij. Predmet trgovanja so bile v precejšnji meri dragocenosti, vezane zgolj na neko območje.

Po prvi, še zlasti pa po drugi svetovni vojni pride do poglobljenega sodelovanja med državami, kar je mogoče označiti s pojmom internacionalizacija. Gre za medsebojno sodelovanje suverenih držav, kot načelno enakopravnih partneric (dejanska razmerja moči govorijo proti *de jure* enakopravnosti posameznih držav). Za to obdobje je značilno, da so države prevladujoči akterji v meddržavnih odnosih. Gospodarstvo je prirejeno ali celo podrejeno interesom države (Gereffi, 1997: 53).

Globalizacija pa v tej tipologiji lahko predstavlja naslednjo stopnjo razvoja, ko država postane zgolj orodje ekonomije pri doseganju osnovnega kapitalističnega cilja, namreč ustvarjanja profita. Smiselno je celo govoriti o zlitju oziroma poenotenju določenih segmentov³² sveta. Pikalo (2003: 16-17) izpostavi predvsem zlitje ekonomskih sistemov, v smislu odpravljanja vsakovrstnih ovir različnim gospodarskim tokovom, vendar pa je verjetno ravno tako govoriti o zlitju na različnih drugih področjih, opisanih kot »McWorld«, »Microsoft« in podobnimi simboli ameriškega kulturnega imperializma.

Gereffi (1997: 64) definira razmerje med internacionalizacijo in globalizacijo kot razmerje med, preko meja razpršeno, ekonomsko dejavnostjo posamezne države in med funkcionalno povezanostjo med temi razpršenimi gospodarskimi aktivnostmi posameznih držav.

Amoroso (1998: 50-53) pa gre pri svojih modelih celo dlje in na podlagi natančnosti razmeji globalizacijo od univerzalizma (zanj so univerzalni problemi onesnaževanja, migracij, energetskih ter vodnih virov). Pod globalizacijo pa pojmuje novo obliko akumulacije kapitala v povezavi s tremi glavnimi ekonomskimi akterji (ZDA, Japonska, EU). Globalizacija naj bi bila sredstvo za nadzor nad svetovnim trgom in viri ob

³¹ V nalogi se osredotočamo predvsem na socio-ekonomske vidike globalizacije, čeprav se zavedamo obstoja in vpliva globaliziranja na drugih področjih.

sočasnem povečevanju svetovnih profitov (Amoroso, 1998: 52). V tem kontekstu se uporablja tudi ideologija konkurence in prostega trga kot sredstvo za večji nadzor nad državljanji (delavci) brez birokratskih ovir (Amoroso, 1998: 52). Vendar pa je takšna racionalizacija in ekonomizacija prvotno neekonomskih procesov vprašljiva in škodljiva (Pikalo, 2003: 24).

V tej situaciji se pojavlja tudi vprašanje nadaljne vloge nacionalne države, ki je postavljena v nov okvir. Pri tem so možni sicer različni pogledi na prihodnjo vlogo države, vendar pa se pravladujoči svetovni pogled na svet (neoliberalizem) nagiba k pasivni državi, ki je postala ujetnica toka globalizacije, v katerem počasi tone, obremenjena s težo zahtev po krčenju njenih pristojnosti predvsem na področjih, ki so kakorkoli povezana z ekonomijo. Skladno z neoliberalno ideologijo naj bi bila država zgolj mehanizem za zagotavljanje pogojev nemotenega delovanja ekonomije (več o vlogi države v procesu globalizacije glej Pikalo, 2003).

Globalizacijo bi verjetno najučinkoviteje opisali kot proces odpravljanja ovir (vseh aspektov nacionalnih meja) v procesu povezovanja sveta. Idealistični končni rezultat tega procesa bi predstavljala brezrazredna družba brez razlik in z enakimi možnostmi dostojnega življenja. Vendar pa je ta proces poln disfunkcij in stranskih produktov (Stiglitz, 2002: 3-22). Prva ovira je različen izhodiščni položaj posameznih držav v zgodovini in enako ob vstopu v globalizacijski proces³³, ki postavlja predvsem slabše razvite države v podrejen položaj. Amoroso (1998: 52-53) pri tem jasno opredeli, da gre za umetno vzpostavljanje razmerij podrejenosti in odvisnosti, da so snovalci tega procesa industrijska in finančna transnacionalna podjetja, glavi igralci pa mednarodne inštitucije (IMF), koordinacijske oblike med državami razvitega sveta (G7) ter zvezne vlade treh centrov globalizacije (ZDA, Japonska, EU). Druga ovira pa je dejstvo, da so določena področja bolj dovzetna in usposobljena za globalizacijo, kot druga. Izrazit primer je področje gospodarstva³⁴ na eni in področje zagotavljanja enakega življenjskega standarda na drugi strani. Globalizacija na področju ekonomije je

³² Mišljeni so vsebinski segmenti (ekonomija, kultura...).

³³ Globalizacijski proces ni prostovoljen, ampak je posledica celotne situacije v svetu in njene evolucije.

razmeroma hitra in učinkovita, saj so finančni tokovi bistveno bolj fleksibilni od sposobnosti in pripravljenosti držav za medsebojno alokacijo dobrin v želji po pravičnejšem porazdeljevanju dobrin v svetu. Skladna s tem je tudi ideja, da globalizacija izkorišča obstoječa nesorazmerja in povzroča dodatno večanje razlik in neenakosti v svetu, izključevanja družbenih skupin in držav, njihove politične destabilizacije ter ekonomske marginalizacije (Amoroso, 1998).

Po drugi strani pa je mogoče globalizacijo razumeti tudi kot stanje, ki je posledica istoimenskega procesa. V tem stanju je gospodarstvo bistveno bolj fleksibilno, manj regulirano in institucionalizirano s strani države ter čedalje bolj transnacionalno, svetovno oziroma globalno (Andretta, Mosca, 2001).

Zaradi teh in množice drugih vzrokov se besedo globalizacija veže na ekonomijo ter z njo povezane tematike. Procesu globalizacije se izmikajo področja, ki so tradicionalno vezana na nacionalno državo in suverenost, kot sta naprimer zunanja in obrambna politika³⁵. Pri tem pa je potrebno opozoriti na razmislek o diskurzu globalizacije, kjer je slednja postavljena kot brezčasovni okvir, znotraj katerega se odvija celotna sodobna zgodovina. Globalizacija, v neoliberalnem diskurzu, sledi lastni logiki razvoja in ne potrebuje nekoga, ki bi ji zagotovil željeno smer razvoja, hkrati pa globalizacija narekuje nadaljne korake posameznih subjektov (Pikalo, 2003: 18-20), ki pa so glede na svojo pasivnost objektivizirani.

3.2 Razvoj posameznih tipov svetov

Človeško dojemanje stvari je navadno vezano na urejen miselni sistem, ki omogoča sorazmerno pregledno obravnavanje ogromne količine vsakodnevnih informacij. V ta

³⁴ Slikovit primer posledic ekonomske globalizacije glej Gereffi, 1997: 53.

³⁵ Čeprav so nekatera področja tudi tukaj poudarjena kot izrazito globalna, tak primer je po 11. septembru 2001 uveljavljen koncept globalnega terorizma. Ironija primera pa je, da se ZDA proti globalnemu pojavu (po njihovi lastni opredelitvi) borijo na nacionalni ravni. Akcija omejena na Afganistan nikakor ne predstavlja globalnega boja proti terorizmu. Kajti če je terorizem globaliziran, ga ni mogoče locirati na območje ene same države.

namen ljudje poskušajo ustvariti posebne kategorije, katerim nato prirejajo konkretne vrednosti posameznih enot.

Na področju razvrščanja držav se je na ta način oblikovalo morje idealnotipskih razdelitev. Najpogostejša takšna delitev, ki je tudi najširše znana, je opredeljena na podlagi družbenoekonomske razvitosti. V tem kontekstu navadno ločujemo tri osnovne kategorije držav, ki jih imenujemo prvi, drugi in tretji svet. Pri tem so, glede na potrebe in variacije kriterijev, določeni še različni vmesni tipi.

Za takoimenovane države prvega sveta je značilna visoka stopnja gospodarske razvitosti, zagotovljena relativna socialna varnost ter demokratična država, utemeljena na vladavini prava. Ta tip držav se je oblikoval iz večine nekdanjih kolonialnih velesil. Danes sem sodijo tudi nekatere druge države, verjetno pa je v ta sklop upravičeno šteti tudi takoimenovane »azijske tigre«³⁶. Tipične države prvega sveta, ki so vključene tudi v statistično primerjavo v okviru te naloge, so ZDA, Japonska, Francija in Španija.

Države drugega sveta nimajo predhodno omenjenih lastnosti v manjši meri, ampak so oblikovane na nekaterih drugih predpostavkah. V ta sklop se uvršča mlade demokracije v procesu tranzicije iz socialistično-komunističnega v demokratični režim. Stopnja gospodarske razvitosti je praviloma nižja od stopnje v državah prvega sveta. Pri socialni varnosti pa nekatere države drugega sveta lahko zagotavljajo višjo stopnjo socialne varnosti, kot posamezne države prvega sveta³⁷. Drugi del držav t. i. drugega sveta pa predstavljajo nekatere latinsko-ameriške države. Vsem državam drugega sveta pa je skupno to, da so bile daljši ali krajši čas pod oblastjo ne- oziroma poldemokratičnih režimov, ki so močno vplivali na razvoj posamezne države. V okviru naloge so v statistično primerjavo vključene Argentina, Slovenija, Poljska in Madžarska.

³⁶ Azijski tigri so nekatere manjše azijske državice, ki so se po drugi svetovni vojni neverjetno razvile in postale resna konkurenca tudi velikim evropskim in ameriškemu ekonomskemu sistemu.

³⁷ Stopnja socialne varnosti, ki jo zagotavlja država, je v Sloveniji višja kot v ZDA, kjer je socialna varnost v precejšnji meri prepuščena privatnemu sektorju. Posledično si marsikateri Američan ne more privoščiti enake ravni socialne varnosti, kot si jo trenutno lahko privoščijo povprečni Slovenec.

Države tretjega sveta so bile ves čas v podrejeni vlogi. Predhodno so bile to kolonije posameznih velesil, kasneje so vsaj deloma zapadle pod vplive socialističnih teženj, ves čas pa so bile odvisne predvsem od volje prvega sveta. Zanje je značilna kronična nerazvitost, kot posledica dejanskega nerazvoja in odnosov s prvim svetom, ki jih je potiskal v položaj podrejenosti in odvisnosti (glej Amoroso, 1998). Sem sodijo nekatere azijske, latinsko-ameriške države in Afrika. Za statistično primerjavo znotraj te naloge so kot vzorčni primeri izbrane Senegal, Gana, Ekvador in Pakistan.

Cox (1997: 26) te tri kategorije ljudi (držav) definira kot tiste, ki so popolnoma vključeni v globalno ekonomijo ter imajo relativno ugodne delovne pogoje (prvi svet), sledi kategorija ljudi (držav), ki imajo slabše delovne pogoje, v globalno ekonomijo pa so vključeni kot sekundarna delovna sila (drugi svet) in tretja skupina ljudi (držav), ki je izključena iz globalne ekonomije oziroma je vključena le kot potencialno destabilizirajoč dejavnik (tretji svet). Pri tem je potrebno poudariti, da obstajajo individualne razlike med posameznimi primeri (Cox, 1997: 26), še posebno po posameznih indikatorjih. To pomeni, da ima lahko neka država tretjega sveta višjo vrednost, kot jo ima pri istem kazalniku država drugega ali celo prvega sveta.

Cox (1997: 26) svojo opredelitev postavi na način, da je uporabna tako za meddržavno primerjavo, kot tudi za ugotavljanje razlik znotraj posamezne države (kar je tudi njegova osnovna opredelitev). Hkrati pa poudarja pomembno lastnost, da delitev na tri svetove ni enoznačna in da celo v tretjem svetu obstaja ozek sloj ljudi, ki ga je mogoče definirati kot segment prvega sveta, po drugi strani pa imajo tudi države prvega sveta svoj lastni tretji svet, ki ga kreirajo skozi nezaposlenost in razredne razlike (Cox, 1997: 26). V okviru te naloge se ne bomo posvetili ugotavljanju razlik znotraj države, bomo pa pogledali, kako je s homogenostjo posameznega tipa sveta na podlagi meddržavne primerjave po opredeljenih kriterijih.

3.3 Primerjalni pregled

3.3.1 Razvojna delitev sveta

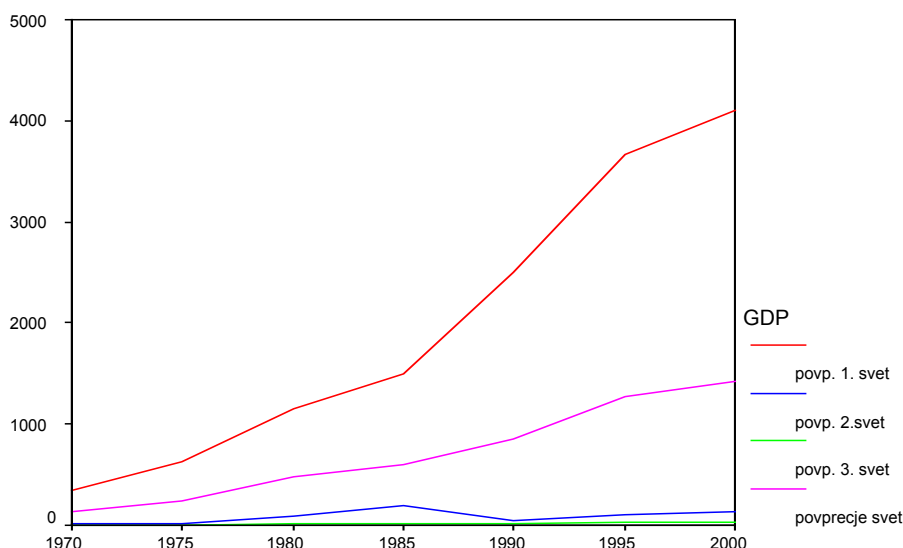
Glede na to, da se bomo v nadaljevanju osredotočili na nekatere vidike razvojne stopnje posameznih držav ter njihovih skupin, je smiselno nakazati nekatere razvojne probleme, ki so se v procesu globalizacije pojavili in na katere smo deloma opozorili že predhodno. Globalizacija, skozi prizmo teorije gospodarskega razvoja in diskuz neoliberalizma, predstavlja napredek, ki se ga ne sme in ga ni moč zavreči (Bugarič, 1996: 82-86; Stiglitz, 2002). Vendar pa Stiglitz (2002: 4) ugotavlja, da pomeni globalizacija napredek izključno za izrazito izvozno naravnane države, ne pa tudi za posamezna nacionalna gospodarstva. Pri tem je potrebno opozoriti na dvoreznost ekonomskega razvoja, ki ga je povzročila globalizacija. Na eni strani je bilo omogočeno, da so izvozno naravnane države A, B in C v določeno državo D izvozile svoje konkurenčne izdelke ter tako prebivalstvu države D omogočile lažje (cenejše) dostopanje do neke dobrine in s tem dvignile njihov življenjski standard (hkrati pa lastno gospodarsko razvitost oz. uspešnost). Sočasno pa je ravno vstop konkurenčnih podjetij na trg države D povzročil zaviranje razvoja njenega gospodarstva (posledica je večanje nezaposlenosti in manjša stopnja rasti BDP-a ali celo njegov upad)³⁸, zaradi zmanjšanja predhodne samozadostnosti in trenutne nekonkurenčnosti (Stiglitz, 2002: 4-5), kar pa povzroči ekonomsko krizo v državi D in poveča njeno odvisnost od mednarodnih institucij ter izniči dvig življenjskega standarda, destabilizira območje ter poveča stopnjo revščine (Stiglitz, 2002: 5-10). Glede na dosedanje, predvsem azijske, izkušnje, je mogoče trditi, da je poleg neoliberalne ideologije odpiranja nacionalnih tržišč potrebno zagotoviti tudi investicije v gospodarstvo samih držav v razvoju in ne zgolj z zasičevanjem tržišča določene države z uvoženimi konkurenčnimi izdelki (glej Hirst, Thompson, 1999). Stiglitz (2002: 7) temu dodaja še potrebo po enakem odprtju trgov držav razvitega sveta za konkurenčna zunanja podjetja.

³⁸ Za obdobje kriz oziroma za manj razvita območja je značilna sorazmerno visoka stopnja rodnosti, kar zmanjšuje BDP na prebivalca.

Na podlagi zgoraj omenjenega razvojnega modela ter vloge posamezne države v njem je nastala klasifikacija t. i. treh svetov. Vsaka klasifikacija ima nedvomno nek smisel, vprašanje pa je, ali je klasifikacija sama smiselna. V naslednjih nekaj vrsticah bomo na podlagi zbranih podatkov ter ob podpori tabel poskusili ugotoviti smiselnost in upravičenost delitve na t. i. tri svetove, čeprav v literaturi tretji svet počasi izginja in se vedno bolj uveljavlja enostavna delitev na razvite države in države v razvoju, kar naj bi povzročalo vtis, da se je svet izkopal iz največje nerazvitosti.

Graf 1 prikazuje povprečni BDP po posameznem tipu sveta v časovnem obdobju od leta 1970 do leta 2000³⁹.

Graf 1: BDP po posameznem tipu sveta ter skupna povprečna vrednost (mlr. \$).

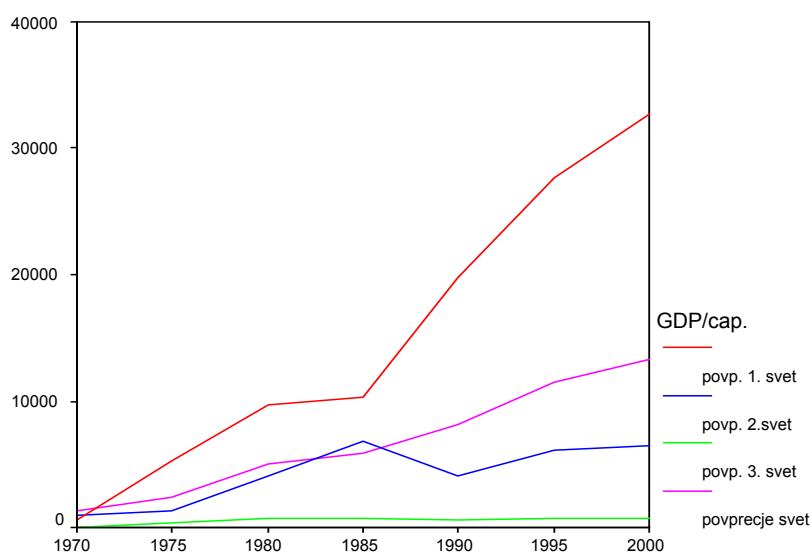

- Prirjeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

³⁹ Ta časovni razpon velja tudi za vse ostale tabele, morebiti nepovezane črte na grafih pomenijo, da nismo uspeli pridobiti ustreznih podatkov.

Iz grafa je razviden gigantski prepad med t. i. prvim svetom na eni ter drugim in tretjim svetom na drugi strani, ki se je v 30 letih z nekaj sto milijard povečal na več kot štiri tisoč milijard amereriških dolarjev. Ob tem, da so razlike med drugim in tretjim svetom relativno majhne in konstantne, na podlagi česar bi lahko dvomili v obstoj trojne delitve sveta. Vendar pa že povprečni BDP na prebivalca (Graf 2) pokaže dejanske razlike tudi med drugim in tretjim svetom. Pri tem je potrebno opozoriti, da je glavni razlog za takšno povečanje BDP na prebivalca v konstantni rasti na Japonskem (1995/2000 se je povečal za več kot 30000\$ medtem, ko je v ZDA upadel za dobrih 10000\$). Ravno tako ne moremo prezreti, da je bil BDP na prebivalca leta 1970 najvišji v državah drugega in ne prvega sveta. Bolj kot to pa je zaskrbljujoča konstantna nizka raven BDP na prebivalca v državah tretjega sveta.

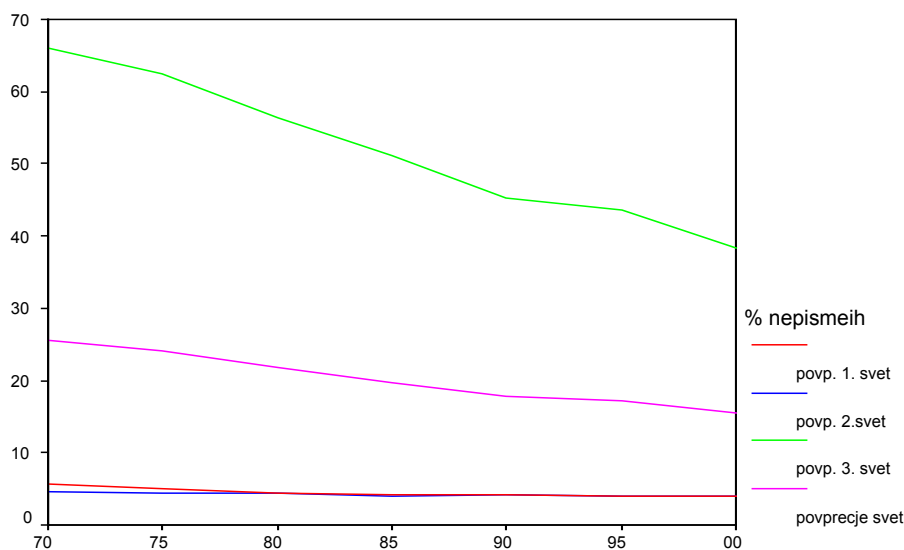
Graf 2. Povp. BDP na prebivalca po posameznem tipu sveta in skupna povp. vrednost (\$).

- Prilagojeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001) World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Graf 3 prikazuje odstotek nepismenega prebivalstva, ki pa nekoliko obrne sliko. Vkolikor smo predhodno namigovali, da morebiti ni razlik ni med drugim in tretjim svetom, lahko tokrat razmišljamo, da ni razlik med drugim in prvim svetom s tem, da je bil drugi svet v preteklosti na področju pismenosti naprednejši od prvega sveta.

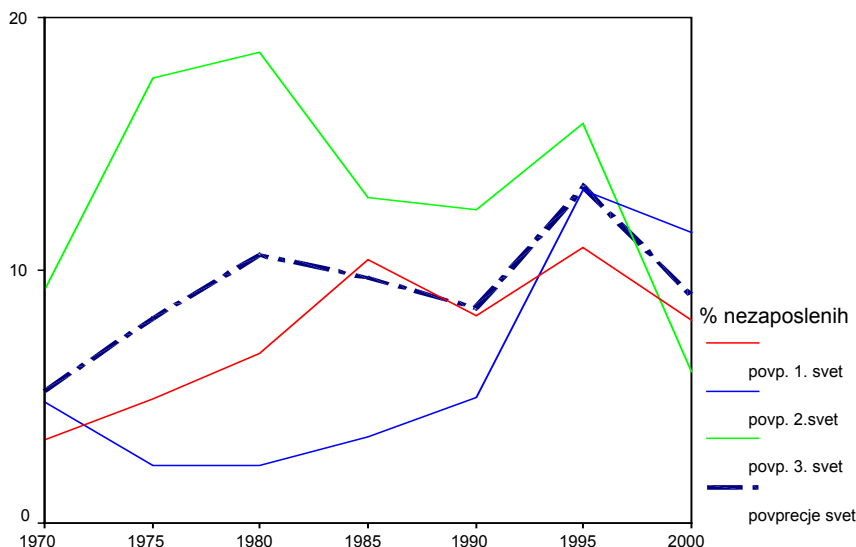
Graf 3: % nepisemnih

- Prerejeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001) World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Čeprav se stopnja nepismenosti zmanjšuje tudi v tretjem svetu je mogoče ugotoviti, da je še vedno pokazatelj visoke stopnje nerazvitosti, saj se na ta račun celo skupna stopnja nepismenosti močno dvigne. Drugi bolj socialni kazalnik je stopnja brezposelnosti (Graf 4). Poleg visoke stopnje brezposelnosti v tretjem svetu, ki se je v zadnjem obdobju transformirala v najnižjo je lepo razvidno naraščanje stopnje brezposelnosti skladno z razpadom socialističnih režimov. Istočasno pa je mogoče vse spremembe v stopnjah brezposelnosti pojasnit s svetovnimi ekonomskimi krizami.

Graf 4: % nezaposlenih

- Prirejeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

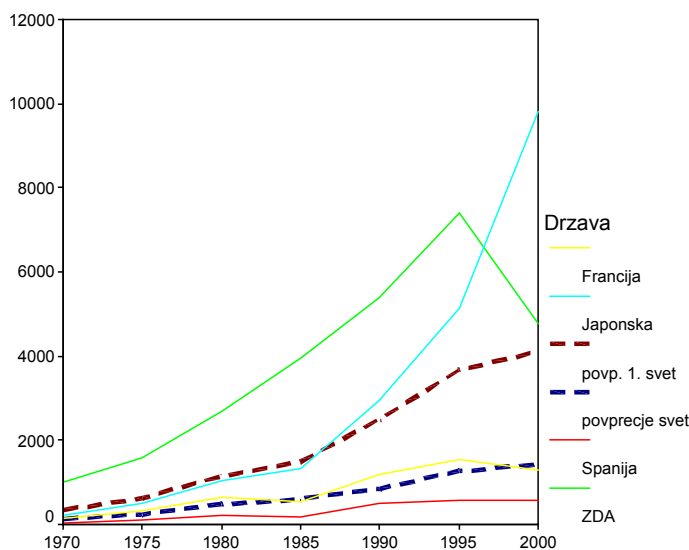
Na podlagi zgornjih grafov lahko trdimo, da vsekakor obstajajo značilne razlike med previm, drugim in tretjim svetom, ki predvsem na področju ekonomskih indikatorjev naraščajo, ter povzročajo večanje neenake možnosti za razvoj, čeprav lahko tudi manj razvite države na nekaterih področjih presegajo položaj načeloma bolj razvitih držav. Vseeno je potrebno razlike med svetovi nekoliko relativizirati, ker v izračunih ni bilo upoštevano število prebivalcev v posamezni državi.

V nadaljevanju bomo poskušali vsaj posredno potrditi prej citirano idejo Coxa, da so lahko države posameznega tipa vse prej kot homogene, enako kot so nehomogene tudi posamezne družbe.

3.3.2 Bogastvo držav (BDP)

Spodnji trije grafi prikazujejo BDP po državah posameznega tipa sveta primerjalno s svetovnim povprečjem ter povprečjem BDP znotraj posameznega tipa sveta.

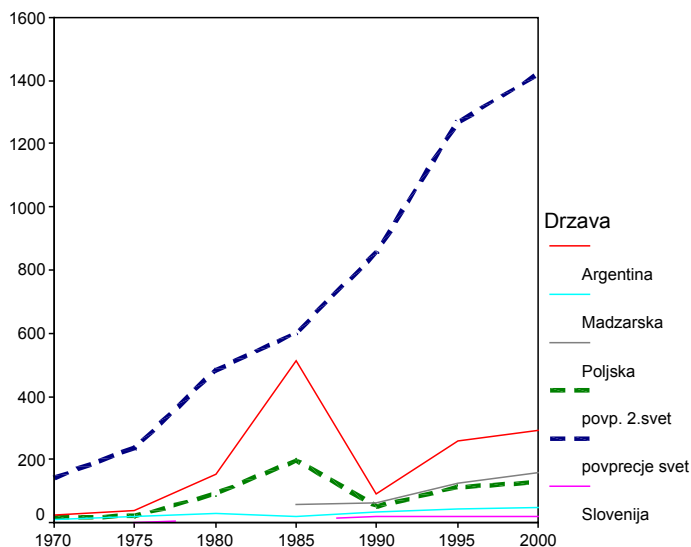
Graf 4: BDP v razvitem svetu (mlrd. \$)

- Prilagojeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001) World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Graf 4 prikazuje višino BDP v razvitem svetu iz katerega je mogoče jasno razbrati, da obstaja velika neenotnost med posameznimi državami. V t. i. razvijajočem svetu je najprej potrebno opozoriti na manjko podatkov za nekatere države ter na manjše razlike med državami, pa še te bi bilo mogoče povezati s številom prebivalcev ter posledično večjim outputom.

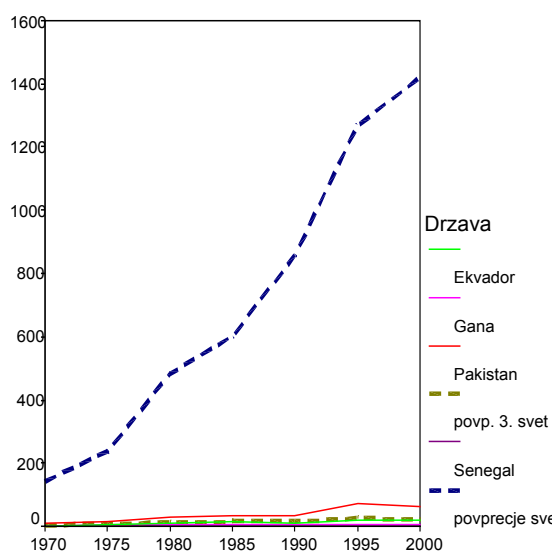
Graf 5: BDP v drugem svetu (mlrd. \$)

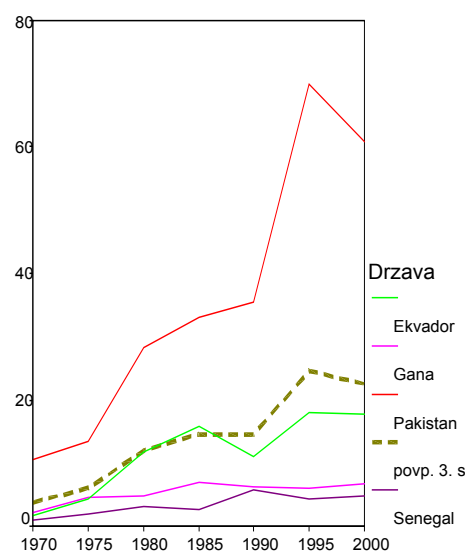
- Prirjeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Zgodbo zase predstavlja tretji svet. V ta namen smo uporabili dva identična grafa, le da smo na enem odstranili krivuljo povprečnega BDP za vse obravnavane države, kar je zmanjšalo mersko lestvico in omogočilo vpogled v razlike znotraj tretjega sveta, ki je na prvi pogled izgledal homogen.

Graf 6: BDP v tretjem svetu (mlrd. \$)

Graf 7: Graf 6 brez povprečja za svet

- Prirjeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

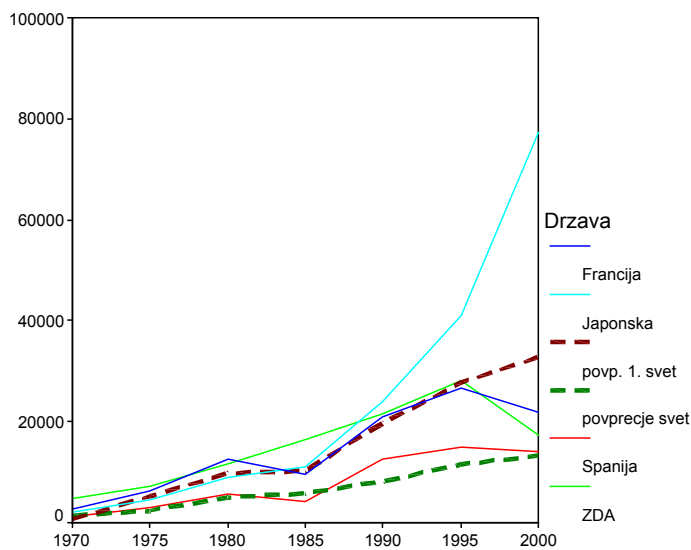
Na podlagi grafov 6 in 7 lahko trdimo, da so države tretjega sveta v primerjavi z prvim in drugim svetom sicer enotne vendar pa znotraj lastne skupine izkazujejo enako velika nesorazmerja, kot so značilna tudi za razmerja v prvem in drugem svetu.

Pri tem se moramo zavedati, da BDP ni zadosten pokazatelj razvitosti države in ga je potrebno korigirati s številom prebivalstva (to je najmanj, kar lahko in bomo storili v nadaljevanju). BDP je verjetno še najbolj smiselno interpretirati, kot potencial, ki ga ima posamezna država za participacijo v neoliberalističnem svetovnem (globalnem) ekonomskem sistemu.

3.3.3 Revščina ljudi (BDP na prebivalca)

V iskanju odgovorov na vprašanje o civilni akciji je za nas nedvomno enako pomemben kot participacija države v globalni ekonomiji, tudi delež BDP, ki odpade na posameznika. Na podlagi BDP na prebivalca je že lažje sklepati na družbeni položaj, ki ga imajo posamezniki, čeprav je potrebno opozoriti, da gre za fiktivno enakost. Dejansko so lahko, v skladu s prej navajano trditvijo Coxa, znotraj posamezne države velike razlike med družbenimi sloji.

Graf 8: BDP/preb. v razvitem svetu (\$)

- Prirejeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

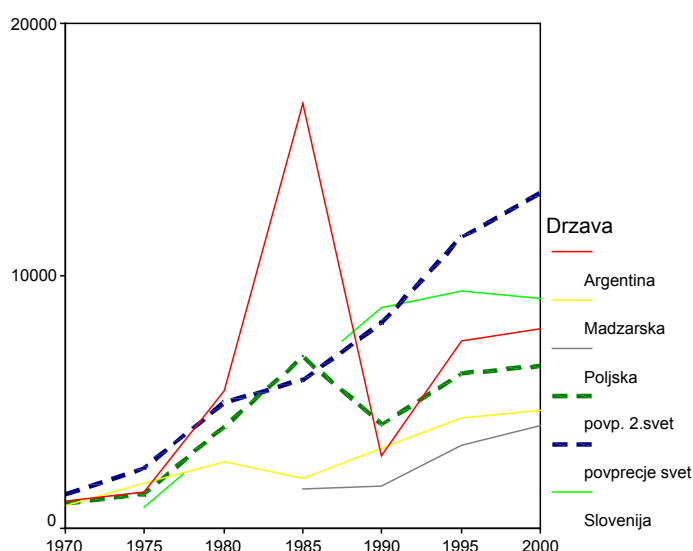
Predhodno sorazmerno visok BDP na prebivalca v prvem svetu ob podrobnejšem pregledu notranje strukture pokaže precej bolj klavarno podobo. Edino japonska družba je razlog za nadpovprečni BDP na prebivalca v prvem svetu, ZDA pri tem kriteriju padejo celo na tretje mesto znotraj vzorca (Graf 8). V primeru, da bi namesto Španije uporabili kakšno zahodno ali

severnoevropsko državo pa bi po vsej verjetnosti ugotovili, da so glede na ta kriterij ZDA vse prej kot svetovni zgled⁴⁰.

V drugem svetu je ravno tako moč zaznati razlike v BDP na prebivalca med državami (Graf 9), le da te niso tako drastične (v vzorcu ni neke posebno izstopajoče države) ter da je splošna raven nižja kot v razvitem svetu.

Vsekakor pa lahko ugotovimo, da se lahko nekatere države drugega sveta v primeru nadaljevanja trendov v bližnji prihodnosti uvrstijo med države prvega sveta (vsaj po tem kazalniku), če predpostavimo, da ZDA ne želijo slišati nič o tem, da imajo BDP na prebivalca enak kateri izmed bolj razvitih držav drugega sveta.

Graf 9: BDP/preb. V drugem svetu (\$)

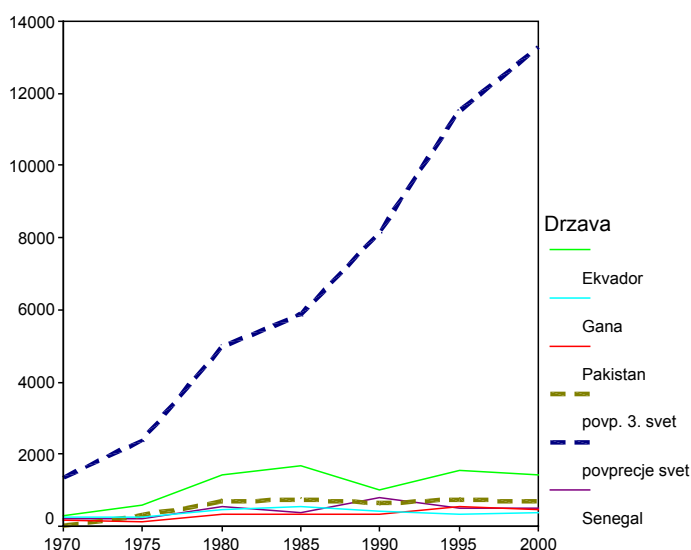

- Prirjeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

⁴⁰ Verjetno se tukaj skriva razlog, zakaj je v literature tako težko dobiti podatke o BDP na prebivalca (predvsem za zadnja leta), medtem ko se lahko »utopimo« v podatkih o investicijskih potencialih držav, ki so za ZDA bistveno ugodnejši.

V kolikor smo si predhodno dovolili nekatere kritične namige o, niti ne tako velikih, razlikah med prvim in drugim svetom (ki bi bile še manjše, če v vzorcu ne bi bilo Japonske), tega ne moremo narediti v primeru tretjega sveta. Razlike med povprečnim BDP na prebivalca celotnega vzorca držav in državami tretjega sveta so enormne. Že razlika med drugim in tretjim svetom v letu 2000 znaša približno 3000\$ (Graf 2).

Graf 10: BDP/preb. V tretjem svetu (\$)

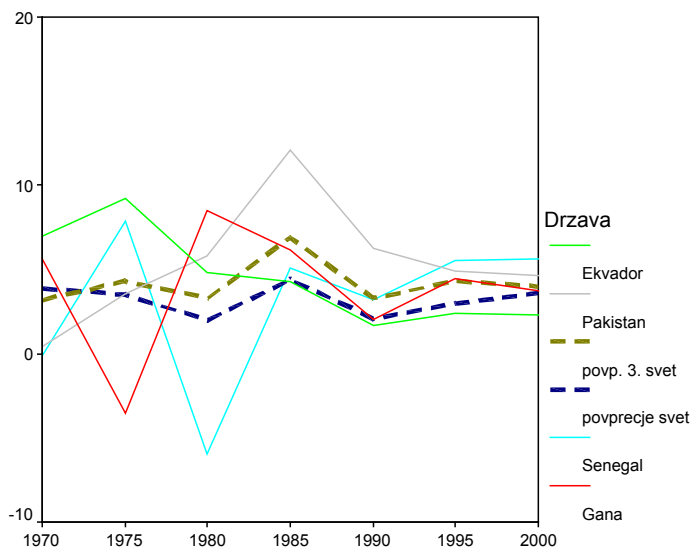
- Prirejeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Pri tem ne moremo govoriti o posebno velikih razlikah po BDP na prebivalca med državami tretjega sveta, čeprav te nedvomno obstajajo. Primer Ekvadorja dokazuje, da bi drugačen vzorec držav lahko nekoliko spremenil celotno podobo oziroma povečal dejanske vrednosti, še vedno pa ne moremo govoriti o ugodnem razvoju tretjega sveta na podlagi tega kazalnika.

V različnih statistikah Organizacije združenih narodov, OECD, Mednarodnega monetarnega sklada in Svetovne banke je bistveno lažje, kot

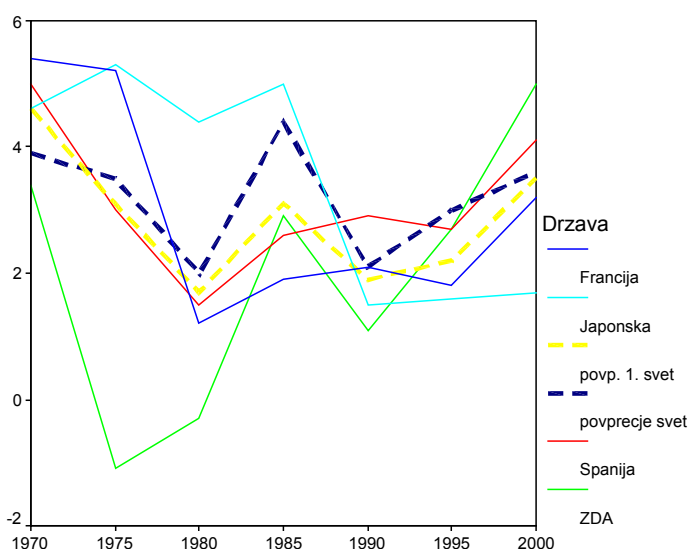
BDP na prebivalca, dobiti podatke za rast BDP (tako za posamezna leta kot za daljše časovne intervale). Tukaj je slika obrnjena, rast BDP je višja in bolj enakomerna v državah tretjega sveta, kot v prvem in drugem svetu (Grafa 11 in 12), vendar je potrebno upoštevati tudi stopnjo inflacije, ki izniči precejšen del te rasti.

Graf 11: rast BDP v tretjem svetu (%)

- Prilagojeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Graf 12: Bast GDP v prvem svetu (%).

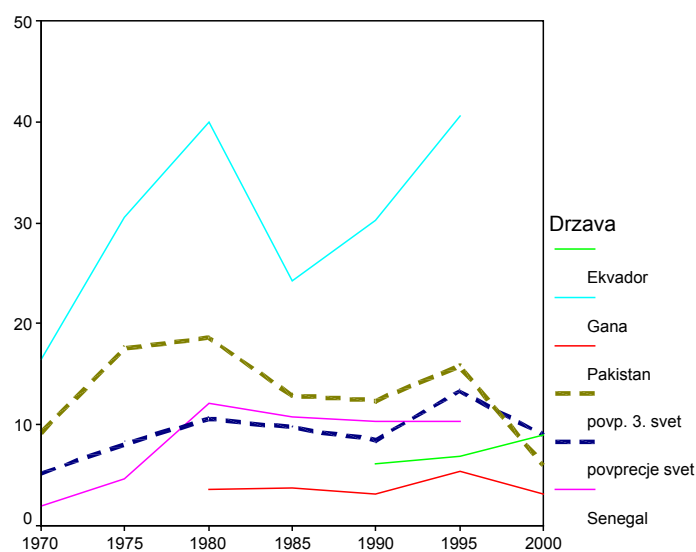
- Prirejeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

3.3.4 Učinkovito zmanjšanje brezposelnosti

Na to vprašanje lahko najdemo več različnih odgovorov, edini pogoj je, da morajo biti uspešno prikazne z mednarodnimi ILO standardi. V tem delu bomo v grobem pregledali stanje brezposelnosti po različnih državah v svetu. Ta kazalnik kaže koliko ljudi si ni sposobnih zagotoviti v danem trenutku lastne eksistence brez pomoči okolja ali države.

Nekoliko presenečeni lahko ugotovimo, da v med državami tretjega in prvega sveta glede brezposelnosti ni tako velikih razlik kot naprimer pri BDP in BDP na prebivalca (Graf 13).

Graf 13: Brezposelnost v tretjem svetu⁴¹ (%).

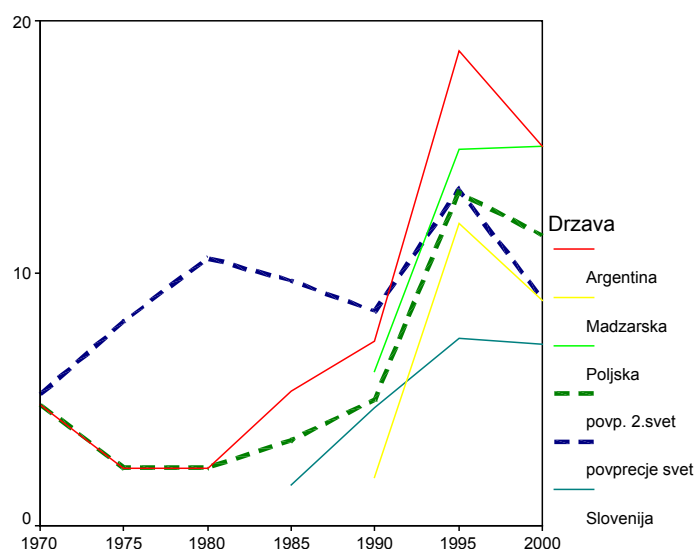

- Prilagojeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Z izjemo Gane lahko ugotovimo, da je brezposelnost v tretjem svetu razmeroma nizka in celo pod svetovnim povprečjem za 2 od 4 vzorčnih držav (za drugi dve na podlagi pridobljenih podatkov ne moremo trditi kakšna je situacija).

⁴¹ Pri stopnji brezposelnosti v letu 2000 je potrebno upoštevati, da manjka podatek za državo, ki je predhodno imela najvišje stopnje brezposelnosti, kar nekoliko skrivi celotno podbo.

Graf 14: Brezposelnost v drugem svetu (%).

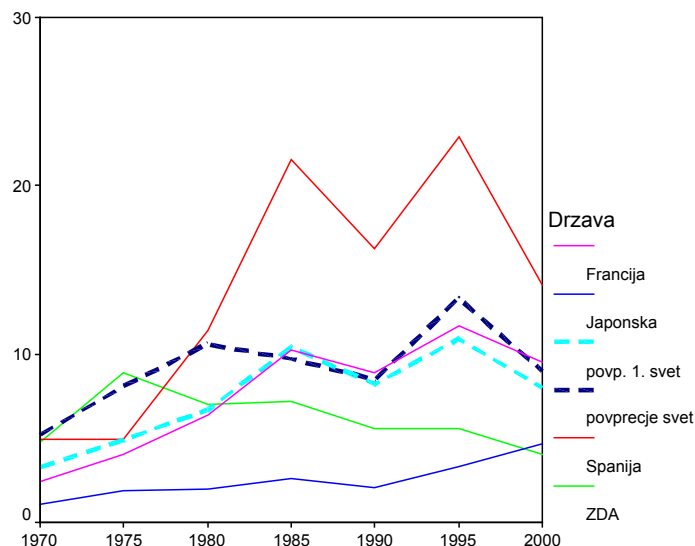
- Prilagojeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Graf 14 prikazuje v preteklem obdobju neverjetno nizko stopnjo brezposelnosti, ki je poskočila v obdobju zloma socialističnih režimov (za 3 od 4 držav lahko sklepamo, da je to vzrok). Sedaj pa se ta stopnja počasi bliža svetovni revni brezposelnosti, z izjemo Poljske kjer je nadaljne večanje stopnje brezposelnosti po vsej verjetnosti posledica krize v kmetijstvu, ki je prekomerno prisotno v okviru poljskega gospodarstva. Za razliko od tretjega sveta lahko tukaj trdimo, da med posameznimi državami obstajajo velike razlike, ki so povezane z stopnjo gospodarske razvitosti pred razpadom socialističnega sistema (pri tem je potrebno izvesti Argentino).

Prvi svet se bolj ali manj giblje v okviru svetovnega povprečja. Iz grafa 15 so razvidne razlike med posameznimi državami. Zanimivo je, da so kljub krizi v devetdesetih letih, ki je prizadela vse države, ravno ZDA ohranile trend

nižanja stopnje nezaposlenih. Še bolj zanimivo je, da je bila stopnja nezaposlenosti kljub krizi v ZDA leta 2000 nižja, kot na Japonskem⁴².

Graf 15: Brezposelnost v prvem svetu (%)

- Prirejeno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

V grobem lahko rečemo, da nezaposlenost v vseh treh svetovih, sicer z odstopanji, teži k neki povprečni 10% nezaposlenosti na svetovni ravni.

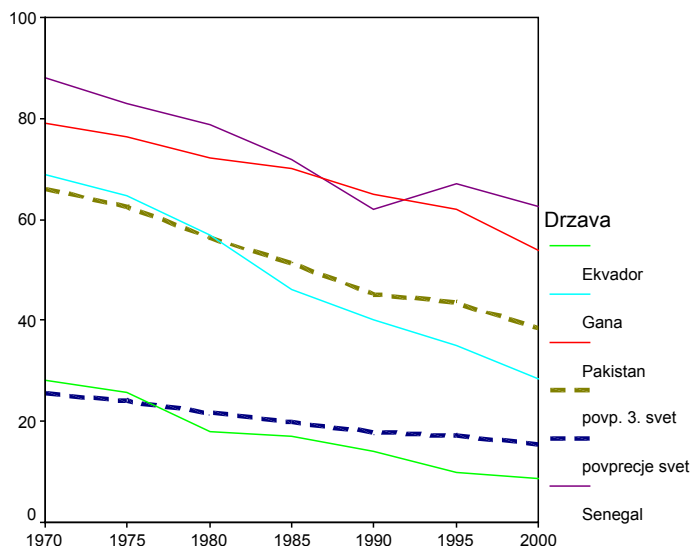
3.3.5 Pismenost in drugi svet

Rezultati vezani na odstotek nepismenih so po eni strani pričakovani, po drugi strani pa rahlo presentljivi. Sklepati je mogoče, da so socialistični sistemi bolje poskrbeli za opismenjevanje prebivalstva, oziroma so bile prebivalcem šole lažje dostopne, kot v prvem svetu, kjer je stopnja nepismenih pod 5%

⁴² ZDA nisko stopnjo ohranjajo z marginalizacijo določenih družbenih skupin. Če bi izpraznili prepolne ameriške zapore bi se stopnja nezaposlenosti dvignila za približno 1 %.

padla pozneje kot v drugem svetu (glej graf 3). Posebno kategorijo pa ponovno predstavlja tretji svet.

Graf 16: Nepisemnost v tretjem svetu (%).

- Prilježno po:
- (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Nations.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
 - (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Iz grafa 16 so razvidne precejšnje razlike v odstotku nepismenih po posameznih državah tretjega sveta. V vsakem primeru je razviden trend, k manjšanju števila nepismenih, čeprav v nekaterih državah še vedno živi tudi po 60% nepismenih prebivalcev starejših od 15 let.

3.4 Trenutna socio-ekonomska situacija v svetu

Glede na vse zbrane podatke in v skladu s pripisanim razvojnim tipom, ki naj bi mu posamezna država pripadala, lahko trdimo, da je slika vse prej kot črno-bela. Ni res, da obstajajo enake razlike na vseh področjih, da se povsod enako večajo ter da je mogoče govoriti o treh homogenih tipih svetov.

Na eni strani imamo razvite države med državami drugega sveta (tudi nekatere države tretjega sveta kažejo določen napredek, čeprav v omejenem obsegu), na drugi strani pa obstajajo države prvega sveta, ki so na določenih področjih za državami drugega in celo tretjega sveta. Res je, da se večajo ekonomske razlike med posameznimi svetovi, pa še to bolj na podlagi posameznih držav z nadpovprečnimi rezultati. Vendar vse kaže na to, da se večina držav nekako giblje v sredini (predvsem v ZDA je mogoče opaziti posledice ekonomske krize). Bolj pereč problem je, da v državah tretjega sveta ni razviden nekakšen splošen trend k boljšim rezultatom.

3.5 Vzroki nastanka antiglobalističnih gibanj

Glede na trende, kot so se pokazali v raziskavi, je težko poiskati dober socio-ekonomski razlog, zakaj so se antiglobalisti pojavili ravno na prelomu tisočletja. Vsekakor lahko pritrdimo njihovim ugotovitvam, da se razlike v svetu večajo (predvsem na ekonomskem področju), ne moremo pa reči, ali so tudi dejanski razlog za »vstajo« civilne družbe.

Ravno tako ne moremo reči, da so se, znotraj posamezne kategorije razvitosti v svetu, razlike tako povečale, da bi bil lahko to razlog. Vsekakor bi bilo potrebno v obzir vzeti še nekatere druge kazalnike razvitosti, kot so zdravstvena oskrba, infrastruktura, dostopnost do informacij (mediji) ter nedvomno v zadnjem času vse pomembnejši prosti dostop do interneta.

Pri tem lahko omenimo še nekatere druge morebitne razloge, ki so bolj ali manj osnovani in predstavljajo zgolj poskus širitve dejavnikov, ki so vplivali na pojav antiglobalistov. V povezavi z opozarjanjem na večanje razlik v svetu lahko govorimo o potencialnem altruizmu in želji po pomoči sočloveku. Diametralno nasprotni potencialni razlog pa je želja po politični moči določene družbene formacije, ki želi iz gibanjskega načina delovanja prerasti v pripoznano politično opcijo, ki bi v prihodnosti želela udejanjiti svoje ideje.

Verjetno bi del pojavnosti antiglobalistov lahko povezali tudi z generacijsko razliko. Če nekoliko špekuliramo, da so pripadniki akcijskega jedra

antiglobalistov stari v povprečju 25 - 30 let, in to število odštejemo od leta 2000, dobimo leto 1970 (leto rojstva). V letu rojstva so bili starši antiglobalistov stari v povprečju 25 - 30 let. In vemo tudi, da so bili pripadniki novih družbenih gibanj v večini študentje. Na tem mestu namigujemo na morebiten vpliv prenosa zavesti o nujnosti skupne akcije za odpravo razlik in nepravičnosti v družbi z generacije staršev na generacijo otrok.

Na podlagi vsega do sedaj povedanega lahko rečemo, da antiglobalisti nikakor niso neposreden odziv na socio-ekonomsko situacijo v svetu, temveč je to le eden izmed dejavnikov, ki pa je nedvomno spodbudil manifestno delovanje antiglobalističnih gibanj.

4 Zaključek

V nalogi smo poskušali preveriti dve hipotezi, katerih praktične posledice vplivajo na razmere v svetu in predstavljajo močan pritisk na oblikovalce politik⁴³. V prvem delu naloge smo preverjali, ali lahko antiglobaliste definiramo kot drugo generacijo novih družbenih gibanj, v drugem delu pa smo poskušali ugotoviti, ali je njihov pojav dejansko odgovor na čedalje večje socio-ekonomske razlike in nepravično porazdelitev dobrin v svetu, kot se pogosto razlagajo vzroki njihovega pojava.

Za iskanje odgovorov na prvo hipotezo smo uporabljali predvsem dostopne vire s tega področja. Pri tem je potrebno poudariti pomembno vlogo interneta, kot alternativnega vira. V drugem delu pa smo poleg nekaterih osnovnih teoretskih opredelitev globalizacije oblikovali lastno bazo z osnovnimi podatki o razvitosti posameznih držav prvega, drugega in tretjega sveta.

Na podlagi prvega dela lahko trdimo, da je ravno tako kot za nova družbena gibanja v šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, za antiglobaliste značilna neinstitucionaliziranost, kolektivna akcija, utemeljena

⁴³ Oziroma naj bi ga predstavljale, saj je zadnja akcija ZDA v Iraku mimo odobritve Varnostnega sveta OZN in ob globalnem nasprotovanju javnosti dejansko posmeh mnenju ljudi, ki je aktualno vladajočo strukturo izvolilo.

na konfliktu z namenom generirati družbeno-politične spremembe. Pri tem kot glavne metode uporabljajo aktivacijo širših množic ter pojavljanje v medijih, s pomočjo katerih vplivajo tudi na širše družbeno ozračje. Na podlagi tega lahko rečemo, da je antiglobalistična gibanja mogoče označiti za nadaljevanje novih družbenih gibanj iz preteklih desetletij.

Vendar pa med antiglobalisti in gibanji, ki so bila prvotno označena za nova družbena gibanja, obstajajo tudi nekatere razlike. Te so vezane predvsem na tehnološke razlike, ki omogočajo hitrejši in manj nadzorovan pretok informacij, ter na razvoj in pocenitev transportnih sredstev. V kolikor je za proteste v preteklosti značilno, da so se dogajali na nacionalni ravni, so danes tudi protesti globalni, saj se na »kraju dogodka« zberejo protestniki z vsega sveta in ne samo prebivalci določene države oziroma bližnje okolice (čeprav je navadno res, da slednji prevladujejo).

Na podlagi tega je mogoče potrditi prvo hipotezo, da je na podlagi osnovnih značilnosti antiglobaliste mogoče označiti za pripadnike novih družbenih gibanj, vendar jih je hkrati mogoče, zaradi nekaterih novih elementov v njihovem delovanju, definirati kot novo generacijo novih družbenih gibanj. Pri tem je na mestu opozorilo na nekoliko neusteren naziv – antiglobalisti. Podrobnejši pregled tako načinov njihovega organiziranja in delovanja, kot tudi njihove ideje niso čisto nasprotovanje globalizaciji, temveč zavzemanje za drugačno globalizacijo, kot je globalizacija miru, zaščite okolja ter pravic različnih marginaliziranih skupin, ob sočasni prerazdelitvi bogastva, ki se kopiči samo v določenih delih sveta.

Bistveno težje je ugotoviti vzročno zvezo med večanjem razlik v svetu in pojavom gibanj za drugačno globalizacijo. Vprašljivo je, če je to povezavo sploh mogoče smiselno izračunati. V nalogi smo na podlagi vzorca različno razvitih držav za obdobje od leta 1970 do leta 2000 ugotovili, da se razlike nedvomno večajo ali pa manjšajo bistveno prepočasi. To v zelo kratkem in jedrnatem pregledu ugotavlja tudi Hufbauer (2001). Vse, kar lahko trdimo, je da pojav antiglobalistov vsekakor sovпада z večanjem razlik med razvitim in nerazvitim svetom, ampak so se te razlike pojavljale že predhodno in ne

morejo biti neposredni vzrok za njihov pojav. Sočasno ne smemo pozabiti na ekonomsko krizo, ki se je začela z zlomom socialističnih sistemov, gospodarsko krizo na Japonskem in nato v ZDA. Verjetno igrajo pomembno vlogo, poleg razlik v svetu, tudi velike razlike med državami (predvsem) razvitega sveta ter razlike med sloji znotraj posameznih držav, česar pa v tej nalogi nismo obravnavali. Na podlagi povedanega lahko drugo hipotezo le deloma potrdimo, ne moremo pa trditi, da so antiglobalisti odgovor zgolj na vse večje razlike v svetu.

Poleg razlik znotraj posameznih držav bi bilo potrebno nekaj pozornosti posvetiti morebitnemu vplivu generacije staršev (ki so spekulativno lahko sodelovali v novih družbenih gibanjih) na generacijo otrok ter vrednosti tolerančnega praga za medosebne razlike, ki je moral biti presežen. Poseben razmislek bi bil potreben tudi o morebitnem drugačnem dojemanju sveta, ko kvaliteta življenja ni več identična relativno stabilni in solidno plačani službi.

Socio-ekonomska podoba sveta bi bila bolj natančna, če bi vzorec tvorilo več države in če bi spremljali več kazalnikov, predvsem nekaterih s področja tehnološke razvitosti (dostop do interneta, št. telefonskih priključkov).

Globalizacija, kot proces, je sorazmerno star fenomen, ki se je počasi razvijal. Ves hrup je zgolj posledica prebujene zavesti ljudi o globalizaciji ter njenih negativnih učinkov (ki se v zavest navadno usidrajo prej, kot pozitivni). Globalizacija namreč ni samo ekonomski, ampak tudi družbeni, kulturni, varnostni in nenazadnje tudi politični fenomen. Razvoj tehnologij je spremenil razmerja v prostoru in času, Pakistan ni več eksotična dežela, ampak vprašanje nekaj ur in zadostne količine denarja. V obratni smeri pa je povprečnemu Pakistancu Zahodna Evropa še vedno odmaknjena v vseh pogledih. Časovna in geografska razdalja je sicer v obe smeri enaka, večja pa je razdalja v denarju. In ravno to je ekonomska slabost globalizacije v primežu neoliberalnega pogleda na svet ter pripadajočih politik. Dejstvo, da se premoženje po svetu neenakomerno porazdeljuje, ki niti ni boleče samo po sebi (bolj je zaskrbljujoče, da so bogati vedno bolj bogati in revni vedno bolj

revni), je povzročilo reakcijo, ki bi jo sicer bilo mogoče predvideti, vendar je presenetila vse.

»Samoumevnost« globalne ekonomije, transnacionalne kopičenja denarja pri peščici posameznikov je zbudila ravno tako samoumevno globalno reakcijo civilne družbe. Pojav gibanj za drugačno globalizacijo je verjetno največji dosežek globalizacije, saj je vzpostavil globalno zavest o pripadanju istemu človeštvu, lahko trdimo, da celo prvič v zgodovini. Najlepši dokaz tega so protesti proti ameriškemu posredovanju v Iraku, ko so se ljudje različnih držav v imenu globalnega miru simbolično uprli militantni politiki ZDA.

5. Literatura in viri

- Amoroso, Bruno (1998): On Globalization: Capitalism in the 21st Century. New York: Palgrave.
- Benko, Vlado (1997): Zgodovina mednarodnih odnosov. Ljubljana: ZPS.
- Brand, Karel-Werner (1982): Neue soziale Bewegungen: Entstehung, Funktion und Perspektive neuer Protestpotentiale; Eine Zwischenbilanz. Opladen: Westdeucher Verlag.
- Brinar, Irena (1995): Interesna združenja v novi organiziranosti Evropskih skupnosti/ Evropske Unije. V Igor Lukšič (ur.): Interesna združenja in lobiranje. Ljubljana: Slovensko politološko društvo. (str. 247-264).
- Buechler, Steven M. (2000): Social Movements in Advanced Capitalism: The political Economy and Cultural Construction of Social Activism. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Bugarič, Bojan (1996): Kritika neoliberalizma v Vzhodni in Srednji Evropi. V Peter Kovačič Peršin (ur.) Kritika neoliberalizma. Ljubljana: Društvo 2000. (str. 80 – 91).
- Cox, Robert W. (1997): A Perspective on Globaliaztion. V James H. Mittelman (ed.): Globalization: Critical reflections. Boulder, London: Lynne Rienner publishers (str. 21-30).
- Ferfila, Bogomil (2000): Vladne politike na Japonskem. V Bogomil Ferfila in Polonca Kovač: Javne politike in javna ekonomika. Ljubljana: FDV. (str. 279-484).
- Ferfila, Bogomil (2002): ZDA. Ljubljana: FDV.
- Gereffi, Gary (1997): The elusive Last Lap in the Quest for Developed-country Status. V James H. Mittelman (ed.): Globalization: Critical reflections. Boulder, London: Lynne Rienner publishers (str. 53-82).
- Grizold, Anton in Ferfila, Bogomil (2000): Varnostne politike velesil. Ljubljana: FDV.
- Fink Hafner, Danica (1992): Nova družbena gibanja kot subjekt politične inovacije. Ljubljana: FDV.
- Fink Hafner, Danica (2001): Politične stranke. Ljubljana: FDV.
- Hirst, Paul; Thompson, Grahame (1999): Globalization in question.

- Cambridge, Malden: Plity Press.
- Hočevar, Tone (2003): Shod novih globalistov. Delo 11.11.2002 str.:1
 - Lah, Marko (2000): Temelji ekonomije. Ljubljana: Fora.
 - Mašanović, Božo (2002): Halo København. Delo 13.12.2002 str.:3
 - Merton, Robert K. (1996): On social structure and science. Chicago, London: The university of Chicago Press.
 - Mittelman, James H. (1997) (ed.): Globalization: Critical reflections. Boulder, London: Lynne Rienner publishers.
 - Nešanović, Branimir in Prunk, Janko (1993): 20. stoletje. Ljubljana: DZS.
 - Offe, Claus (1987): Nova družbena gibanja: Izziv mejam institucionalizirane politike. Ljubljana: Delavska enotnost.
 - Phillips, Paul and Ferfila, Bogomil (2002): Slovenia and the Nev Europe: The Emergance of a National Economy. V Bogomil Ferfila (ur.): Slovenia and European Union. Ljubljana: FDV. (str. 7-87).
 - Pikalo, Jernej (2003): Nacionalna država v dobi globalizacije: Ali je možna kozmopolitska demokracija? Ljubljana (Doktorska disertacija).
 - (1981) Statistical Yearbook 1979/80. New York: United Nations.
 - (1985) Statistical Yearbook 1982. New York: United Nations.
 - (1988) Statistical Yearbook 1985/86. New York: United Nations.
 - (1993) Statistical Yearbook: 38th issue. New York: United Nations.
 - (1994) Statistical Yearbook: 39th issue. New York: United Nations.
 - (2000) Statistical Yearbook: 43th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 44th issue. New York: United Nations.
 - (2001) Statistical Yearbook: 45th issue. New York: United Nations.
 - (2002) World Economic and Social Survey. New York: United Natons.
 - Stiglitz, Joseph E. (2002): Globalization and its discontents. Auckland, London, Rosebank, New Delhi, New York, Toronto, Victoria: The Penguin Press.
 - (2002) World Investment Report 2002. New York, Geneva: United Nations.
 - (2001): World Economic Outlook: October 2001. Washington: IMF.
 - Tarrow, Sidney (1994): Power in Movement: Social Movements, Collective Actions and Politics. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
 - Todaro, Michael P (1989): Economic Development in the Third World.

London, New York: Longman.

- UNDP (1990): Human Development Report 1990. New York, Oxford: Oxford University Press.
- (1982): Yearbook of National Accounts Statistics 1980. New York: United Nations.

Interentni viri

- Andretta, Massimiliano & Mosca, Lorenzo (2001): Globalization versus Europeization: do differences matter for transnational movements and activists? Dostopno prek www.geocities.com/yen_siena2000/andretta2001.pdf (13.3.2003)
- Graham, Edward M. (2001): The Cause of Antiglobalists is Wrong in the Aggregate. dostopno prek <http://www.iie.com/publications/papers/graham0301.htm> (13.3.2003)
- Hufbauer, Gary Clyde (2001): Globalization Facts and Consequences. dostopno prek <http://www.iie.com/publications/papers/hufbauer1000.htm> (13.3.2003)
- IBRD Executive Directors Voting Power. dostopno prek <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20046155~menuPK:34610~pagePK:43912~piPK:44037,00.html> (14.3.2003)
- IMF Executive Directors and Voting Power. dostopno prek <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.htm> (14.3.2003)
- Labor, Jobs and Income. dostopno prek www.gti.edu/antiglobjob.htm (16.3.2003)
- <http://www.rifondazione.it/v/docgb/mag22-42.pdf> (13.3.2003)
- Vergopoulos, Costas: Globalization and Post-democracy. dostopno prek <http://pcsi.tripod.com/hddf/gap.html> (13.3.2003)